ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

KATĖS

Pažintis su nuostabiu kačių pasauliu – jų evoliucija, elgsena ir paslaptingu gyvenimu

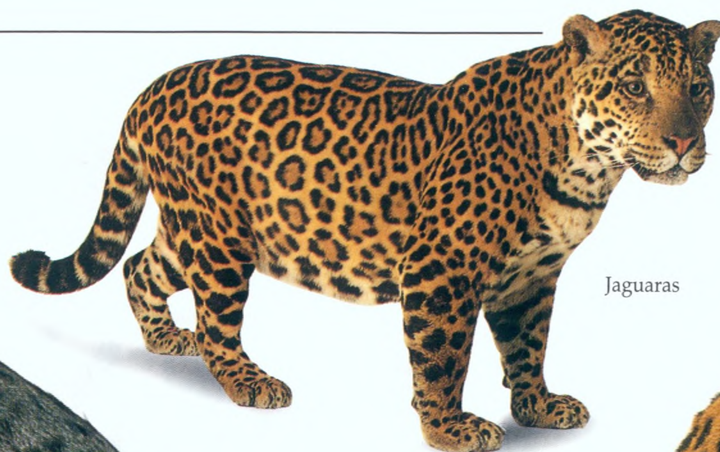

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

KATĖS

alma littera
VILNIUS 1998

Jaguaras

Servalas

Raina katė

Lėkštė, vaizduojanti liūtą su karūna, Limožas, XII amžius

Tigrai

XIX amžiaus inkrustuota keraminė plytelė. Liūtas yra evangelisto Morkaus simbolis

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

Abisinijos katės kačiukai

KATĖS

Abisinijos katė

Parašė
JULIET CLUTTON–BROCK

Ocelotas

Meino meškėno veislės katė

Juodasis leopardas

Rausva su baltomis dėmėmis katė

Pumos jauniklis

A DORLING KINDERSLEY BOOK

Rausva katė

Juoda su baltomis dėmėmis katė

Rudoji lūšis

A DORLING KINDERSLEY BOOK

Auksinė senovės graikų vėrinio plokštelė

Versta iš: EWG (Eyewitness Guide)
CAT
Dorling Kindersley, London, 1993

Meninis redaktorius Thomas Keenes
Vyriausioji meninė redaktorė Julia Harris
Nuotraukų konsultantė Diana Morris
Specialioji fotografija Dave King
Papildoma specialioji fotografija
Philip Dowell, Colin Keates ABIPP

Iš anglų kalbos vertė AUDRONĖ TUPIKINA
Redagavo DANUTĖ RIMŠIENĖ
Kompiuteriu maketavo ANDRIUS BAŠKATOVAS

ISBN 9986–02–474–9
SL 412. Išleido leidykla „Alma littera,
Šermukšnių g. 3, 2600 Vilnius
Puslapis Internete: http://www.aiva.lt/AlmaLittera

Liūtas

Puma

Turinys

Leopardas

Kas yra katė?

KATEKIZMAS
Krikščionių bendruomenėse katės simbolizavo ir gėrį, ir blogį. Šiame XIX amžiaus piešinyje gerosios ir piktosios katės sielos kovoja dėl moters katės sielos.

KATĖS GALBŪT YRA PATYS NUOSTABIAUSI ir grakščiausi gyvūnai. Jos švelnios, turi gražų kailį, neretai išmargintą dėmėmis arba dryžiais (p. 14–15), o jų galva elegantiška, su smailiomis ausimis ir didelėmis akimis. Ir laukinės, ir naminės katės priklauso vienai kačių šeimai – *Felidae*. Nors katės būna įvairaus dydžio – nuo paprastos naminės katės iki didžiulio Sibiro tigro – visos jos yra panašios išvaizdos ir panašiai elgiasi; žolėje besivoliojantis tigras primena milžinišką rainą katę (p. 26–27). Kačių šeimai būdingi visi žinduolių bruožai: apsauginiai griaučiai, tiesi eisena, keturių dalių širdis, pieno liaukos, gaminančios pieną jaunikliams maitinti, be to, jos yra šiltakraujės. Katės yra tobulos plėšrūnės, minta mėsa; beveik visos jos gyvena ir medžioja pavieniui. Šis atsiskyrėliškas gyvenimas įmanomas dėl to, kad katės gaudo už save mažesnius gyvūnus, kuriuos nesunku nužudyti. Išimtis – liūtai (p. 28–29), kurie medžioja šeimomis, arba praidais. Naminė katė – viena iš populiariausių keturkojų draugų, nes ji meili, protinga ir mėgsta žaisti.

DABAR JAU MANE MATAI...
Šis jaguaras puikiai pasislėpęs. Dėmėtas ir dryžuotas kačių šeimos gyvūnų kailis gerai juos maskuoja pačiose įvairiausiose gyvenamosiose vietose. Dėmės ir dryžiai susilieja su miškų, džiunglių, stepių ir lygumų aplinka.

PAGAL EVANGELIJĄ
Nuostabioji Lindisferno evangelija parašyta ir iliustruota apie 700 m. po Kr. Britanijoje, anglosaksų karalystėje Nortumbrijoje. Akivaizdu, kad naminė katė buvo įprastas vaizdas to meto kaime.

Siauri šios naminės katės dryžiai ir rainumo žymės paveldėtos iš laukinio protėvio

Ūsai – tai lytėjimo organai, padedantys visoms katėms, didelėms ir mažoms, laukinėms ir naminėms, jausti daiktus tamsoje

PRISITAIKYTI IR IŠLIKTI
Naminės katės puikiai geba prisitaikyti. Jos gali gyventi kambaryje, klėtyje arba rūmuose ir paplitusios visame pasaulyje, nuo atogrąžų Afrikos iki sniegynų ir ledo kraštų, tokių kaip Grenlandija. Naminė katė – vienintelis kačių šeimos atstovas, laimingai gyvenantis ir besiveisiantis žmonių visuomenėje; gepardą irgi galima sėkmingai prijaukinti.

JAPONŲ ĮGEIDIS
Kai kuriose religijose (islame, budizme) katėms teko daug laimingesnė dalia negu krikščionybėje. Japonai jaučia paslaptingajai katei ypatingą simpatiją. Jos permainingą prigimtį neretai atskleisdavo, kurdami iš daugelio kačių sudarytą katės portretą.

Suaugusio liūto patino karčiai – vienintelis ryškus lyčių skirtumo ženklas visoje kačių šeimoje

BENDRUOMENINĖ KATĖ
Skirtingai nuo kitų kačių šeimos rūšių, liūtas gyvena bendroje teritorijoje su kitais savo praido nariais ir medžioja drauge. Todėl jis gali medžioti už jį didesnius kaimenėmis gyvenančius gyvūnus (antilopes, zebrus). Kaip ir visos katės, savo grobį liūtas nužudo prisėlindamas bei šokdamas ant aukos ir suleisdamas dantis į sprandą (p. 28–29).

Visos katės turi nagus ir visos, išskyrus gepardą, ilsėdamosi juos įtraukia (p. 42–43)

KATINAS BASTŪNAS
Nuostabiame apsakyme *Katinas bastūnas* anglų rašytojas Radjardas Kiplingas puikiai atskleidė katės prieraišumą žmogui ir vienatvės poreikį.

Pirmosios katės

ĮSTRIGĘ DRAUGE
Skysta nafta, išsiveržusi per ledynmetį Rančo La Brea apylinkėse, priklausančios dabar Los Andželo miestui, įklampino tūkstančius įvairių gyvūnų, tarp jų ir 2000 kardadančių tigrų *Smilodon*. Šie plėšrūnai, matyt, įstrigo, įpuolę į naftą paskui persekiojamą grobį.

PRIEŠ MILIJONUS METŲ po Žemę vaikščiojo daug į kates panašių gyvūnų. Kai kurie iš jų buvo daug didesni ir žiauresni už dabar gyvenančias kates. Katės yra paskutinė plėšrūnų evoliucijos pakopa, bet daugelis pirmųjų į kates panašių žinduolių buvo gana maži mėsėdžiai gyvūnai. Seniausi iškastiniai kačių šeimos atstovai gyveno eoceno periode maždaug prieš 50 milijonų metų. Iš jų išsivystė didelių ir mažų kačių rūšys, pavyzdžiui, liūtas ir naminė katė. Kita evoliucijos linija davė pradžią jau išnykusiems kardadančiams tigrams, kurie taip vadinami todėl, kad didžiulės viršutiniojo žandikaulio iltys priminė kardą; savo grobį šie tigrai nužudydavo tarsi ginklu persmeigdami jį dantimis. Kaip ir dabartinėje kačių šeimoje, buvo didelių ir mažų kardadančių tigrų. Geriausiai žinoma Amerikoje gyvenusi rūšis *Smilodon*.

Danties šaknis

Nuolat auganti viršutinė iltis

Iš apatiniojo žandikaulio išsivystė kaulinė makštis, sauganti ilgas iltis

Labai dideli dantys mėsos gabalams atkąsti

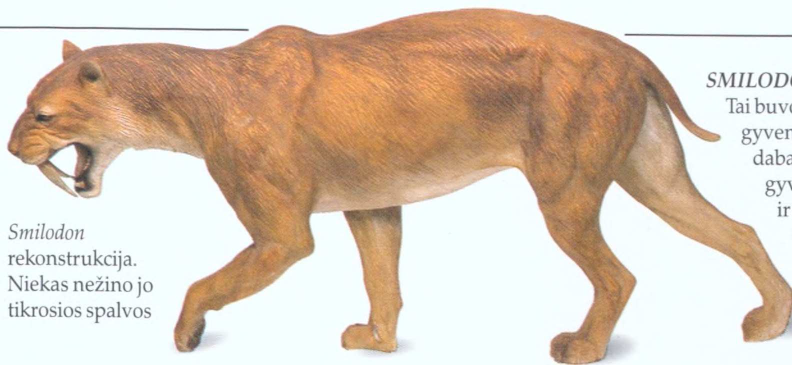
Didžiuliai, į kardą panašūs dantys grobiui persmeigti

THYLACOSMILUS
Thylacosmilus buvo labai panašus į kardadantį tigrą, bet neturėjo nieko bendro su kačių šeima. Tai buvo sterblinis gyvūnas (gimę jaunikliai vystėsi motinos sterblėje), gyvenęs Pietų Amerikoje plioceno periode, maždaug prieš 5 milijonus metų.

Taip dailininkas įsivaizdavo *Thylacosmilus*

TINKAMAS PAMINKLAS
Seras Edvinas Landsyras (1802–1873), norėdamas įamžinti Nelsono pergalę Trafalgaro jūrų mūšyje, sukūrė liūtų skulptūras, kurios stovi Londone Trafalgaro aikštėje esančios Nelsono kolonos šonuose. Per paskutinį ledynmetį po šaltas Didžiosios Britanijos žemes klajojo tikri liūtai, ieškodami grobiui bizonų ir laukinių arklių. Šių išnykusių liūtų kaulų buvo rasta tiesiog po Landsyro liūtais, pačiame dabartinio Londono centre.

Smilodon rekonstrukcija. Niekas nežino jo tikrosios spalvos

SMILODON

Tai buvo didelis kardadantis tigras, gyvenęs atvirose stepėse. Kaip ir dabartinis liūtas, išnykęs *Smilodon* gyveno šeimyninėmis grupėmis ir medžiojo stambius kaimenėmis gyvenančius gyvūnus – bizonus, mamutus. Išmirė tik paskutiniojo ledynmečio pabaigoje, maždaug prieš 14 000 metų.

MIACIS

Šis gyvūnas – seniausias kačių šeimos atstovas. Buvo panašus į miškinę kiaunę, bet turėjo ilgesnes kojas. Gyveno tikriausiai eoceno periodo atogrąžų miškuose, maždaug prieš 50 milijonų metų. *Miacis* fosilija rasta Vokietijoje.

Smilodon turėjo mažas smegenis; didumą jo kaukolės sudarė žandikauliai ir dantys

SMOGIKAS

Į kardą panašūs kardadančio tigro *Smilodon* dantys buvo nutįsę gerokai žemiau apatiniojo žandikaulio, todėl jis galėjo naudotis jais, plačiai neišsižiodamas. Šiais dantimis tarsi durklu būdavo persmeigiama auka. Visų kardadančių tigrų apatinis žandikaulis buvo gana silpnas, bet stiprūs galvą lenkiantys raumenys padėdavo smogti stambiems ir lėtiems gyvūnams su didele jėga.

Silpnas apatinis žandikaulis

DINICTIS

Panašus į *Hoplophoneus*, tik mažesnis, *Dinictis* buvo maždaug dabartinio servalo dydžio ir kaip servalas tikriausiai buvo stepių plėšrūnas. Jo fosilija rasta Pietų Dakotoje, JAV.

Smeigiantis dantis

HOPLOPHONEUS

Tai buvo viena seniausių išnykusių kačių. Gyveno Šiaurės Amerikoje oligoceno periode, maždaug prieš 35 milijonus metų. Ši katė buvo tik tolima *Smilodon* giminaitė, bet irgi turėjo labai dideles iltis, kuriomis persmeigdavo grobį.

Kačių klanai

KATĖS ŽUDO KITUS GYVŪNUS maistui. Tai reiškia, kad jos, kartu su maždaug 200 kitų rūšių (lokiais, pandomis, šunimis, hienomis, meškėnais, žebenkštimis) priklauso plėšriųjų *(Carnivora)* būriui ir ėda tik mėsą. Yra keturios kačių grupės: mažosios katės, kurioms priklauso 28 skirtingos rūšys, tarp jų naminės ir kitos įvairios katės, nuo mažos juodakojės katės iki didelės pumos; didžiosios katės (liūtas, tigras, jaguaras, leopardas ir irbis, arba snieginis leopardas) ir dar dvi grupės, kurių kiekvieną sudaro tik viena kačių rūšis: gepardas ir dūminis leopardas. Katės turi puikiai išlavėjusius jutimus ir labai aštrius dantis, greitai juda ir iš visų plėšrūnų yra labiausiai specializuotos mėsėdės. Laukinės katės paplitusios visuose pasaulio žemynuose, išskyrus Australaziją, – ten jas įvežė žmogus. Mažosios katės nuo didžiųjų skiriasi ne tik mažesniu ūgiu, bet ir tuo, kad neriaumoja. Naminė katė kilusi iš vienos mažos laukinės katės rūšies – vilpišio *(Felis silvestris)*, kuris ir šiandien aptinkamas kai kur Europoje, Vakarų Azijoje ir Afrikoje.

RŪŠIŲ KILMĖ
Karlis fon Linėjus (1707–1778) buvo švedų botanikas. Jis sukūrė augalų ir gyvūnų lotyniškų pavadinimų sistemą. Naminę katę jis pavadino *Felis catus*, o liūtą – *Felis leo*.

PUMA
Puma, arba kuguaras, yra didelio ūgio mažoji katė, galinti murkti kaip ir raina katė. Gyvena Šiaurės ir Pietų Amerikoje. Pirmieji europiečiai naujakuriai manė, kad tai liūtas, tik niekaip nesuprato, kur dingo jo karčiai!

RUDOJI LŪŠIS
Šis Šiaurės Amerikos gyventojas panašus į lūšį be ilgų ausų šepetėlių. Tai labiausiai paplitusi Šiaurės Amerikos laukinė katė, bet matoma retai.

NAMINĖ KATĖ
Šiandien naminių kačių veislių yra beveik tiek pat kiek ir šunų veislių. Visos naminių kačių veislės kilusios iš vilpišio porūšių – palšosios katės *(Felis silvestris lybica)* ir stepinės katės *(Felis silvestris ocreata)*.

Mažosios katės

Mažosioms katėms priklauso visos mažesnės laukinės katės ir naminė katė. Jos visos gyvena pavieniui ir medžioja naktį. Paplitusios visame pasaulyje įvairiose buveinėse. Nelaimei, daugelis mažųjų laukinių kačių rūšių yra ties išnykimo riba, nes buvo be saiko medžiojamos dėl minkšto, gražaus rašto kailio.

Didžiosios katės

Didžiosios katės yra tobuliausios medžiotojos. Joms reikia daug mėsos. Tai reiškia, kad jų visada buvo mažiau negu mažųjų kačių, kurioms lengviau susirasti pakankamai maisto.

ETERYJE
Liūtas dažnai naudojamas kaip kokybės simbolis. Viena iš žinomiausių reklamos kačių yra JAV kino bendrovės MGM liūtas, kurį čia matome riaumojantį prieš kamerą.

TIGRAS
Tigras – didžiausias ir sunkiausias iš visų kačių. Tai naktinis medžiotojas, puolantis už save mažesnius gyvūnus. Tigrai aptinkami nuo atogrąžų Indijos iki speiguoto Sibiro.

Nepaprastos katės

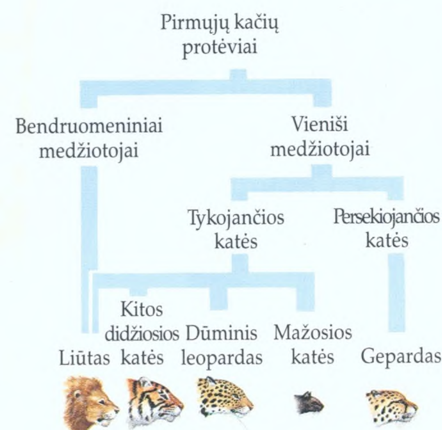
Iš visos kačių šeimos išsiskiria du jos atstovai – dūminis leopardas ir gepardas. Dūminis leopardas – stambus gyvūnas, bet, skirtingai nuo kitų didžiųjų kačių, jis neriaumoja, nesiprausia ir nesiilsi kaip mažosios katės. Gepardas nepaprastas tuo, kad persekioja grobį (p. 42–43), tuo tarpu visos kitos katės puola jį iš pasalų.

DŪMINIS LEOPARDAS
Dūminis leopardas yra nedidelio leopardo dydžio, bet nėra jo artimas giminaitis. Gyvena Pietryčių Azijos miškuose, bet matomas retai, ir jam gresia išnykimo pavojus. Kaip ir tikrasis leopardas, dažnai laipioja medžiais.

GEPARDAS
Gepardas skiriasi nuo kitų kačių, nes jo nagų nedengia makštys ir jis gali greitai bėgti. Šis sugebėjimas – tai prisitaikymas medžioti Afrikos stepėse, kur yra nemažai konkuruojančių plėšrūnų.

KATĖS KILMĖ
Įvairių kačių rūšių sistematinė padėtis, tarpusavio ryšiai bei iškastinių kačių raidos istorija dar ne visiškai aiški. Šioje diagramoje gepardas išskirtas iš visų kitų ir vadinamas persekiojančia kate, nes yra nepaprastas tuo, kad gali dideliu greičiu persekioti grobį. Vis dėlto jis nužudo jį tokiu pat būdu kaip ir kitos katės – užšokdamas ant jo ir suleisdamas dantis į sprandą. Visos kitos katės vadinamos tykojančiomis, nes jos atsargiai prisėlina prie grobio ir užpuola staigiu šuoliu.

Griaučiai

NAKTINIS PLĖŠRŪNAS
Šis naktį medžiojantis irbis (snieginis leopardas), prieš puldamas, išsiepia savo baisius dantis.

GRIAUČIAI, SUDARYTI IŠ MAŽDAUG 250 KAULŲ, suteikia tvirtą rėmą minkštosioms kūno dalims. Jie saugo nuo sutrenkimų ir sužeidimų ir tuo pačiu leidžia katei greitai ir grakščiai judėti. Ir didžiųjų, ir mažųjų kačių kaukolė gerai pritaikyta grobiui žudyti ir kuo greičiau jį praryti, kol jo dar nenutempė kiti plėšrūnai. Akiduobės didelės ir apvalios, kad suteiktų platų regos lauką; klausomosios kaukolės dalys didelės, o trumpi žandikauliai gali plačiai atsiverti. Savo auką katės nužudo, suvarydamos į ją labai aštrias iltis, po to plėšiamaisiais dantimis atplėšia mėsos gabalus. Jos maisto nekramto, o greitai praryja ir kaulų negraužia, todėl joms nereikia tiek daug dantų kaip šunims.

Krūtinės slankstelio atauga

Didelė akiduobė

Aukšta ketera žandikaulio raumenims prisitvirtinti

Ilga ilties šaknis

Kaklo slanksteliai

Labai sunkus apatinis žandikaulis

Mentė

LANKSTUS KŪNAS
Kad galėtų staiga užšokti ant grobio, laipioti medžiais, greitai bėgti ir valydamasi kailį pasiekti kiekvieną kūno dalį, katė turi būti nepaprastai lanksti. Kaklo ir stuburo kaulus (slankstelius) jungiantys raumeniniai raiščiai leidžia katei pasitempti į visas puses.

Krūtinės šonkaulis

Krūtinkaulis

Alkūnės sąnarys

Didžioji katė rąžosi lygiai taip pat, kaip ir mažoji.

Alkūnkaulis

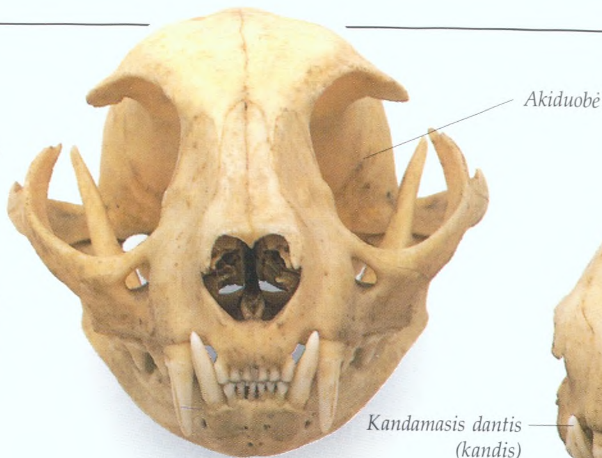
Stipinkaulis

KATĖS GRIAUČIAI
Naminės katės griaučiai niekuo nesiskiria nuo tigro griaučių, tik jos krūtinė ne tokia gili. Be to, skiriasi liežuvio pamato sandara, leidžianti mažosioms katėms murkti. Mažųjų kačių nagų makštys ilgesnės ir lankstesnė uodega.

Riešo kaulai

Nagai makštyje

KAČIŲ KAUKOLĖS
Šioje kaukolėje matyti didelės ir apvalios naminės katės akiduobės, jos trumpas snukis ir dideli aštrūs dantys. Kai kurių naminių kačių, pavyzdžiui, persų, buvo išvestas toks trumpas snukis, kad beveik neliko vietos dantims, todėl gyvūnėlis šnarpščia, nes per lenktą nosį negali normaliai kvėpuoti.

Akiduobė

Naminės katės kaukolė iš priekio

Kandamasis dantis (kandis)

Žudomasis dantis (iltis)

Plėšiamasis dantis (plėšrusis)

Naminės katės kaukolė iš šono

Tigro griaučiai

Kryžkaulio slanksteliai

Juosmens slanksteliai

Dubenkaulis

Keturi netikrieji šonkauliai neprisitvirtinę prie krūtinkaulio

Šlaunikaulis

Klubo sąnarys

Šonkaulinės kremzlės jungia šonkaulius su krūtinkauliu

Kelio girnelė

Uodegos slanksteliai

Kelio sąnarys

Šeivikaulis

Blauzdikaulis

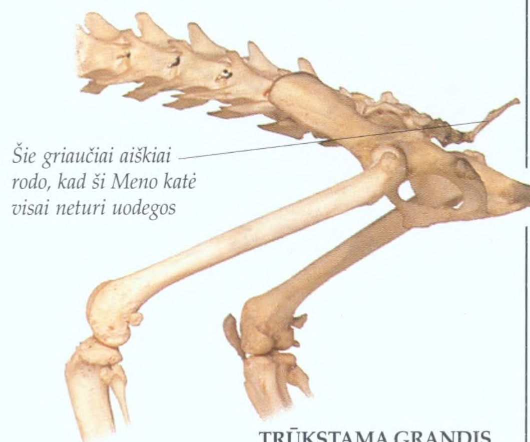
Kulnakaulis

Čiurnikauliai

TIGRO GRIAUČIAI
Visų kačių griaučiai labai panašūs. Kaukolė apvali, su trumpais žandikauliais ir didoka smegenų dėže. Kaip ir visi žinduoliai, katės turi septynis kaklo slankstelius, bet jie taip susispaudę, kad katės kaklas, palyginus su visu kūnu, gana trumpas. Krūtinės ląsta gili, o stiprūs užpakalinių kojų kaulai ilgesni už priekinių kojų kaulus. Uodegos kaulų skaičius kiekvienos kačių rūšies yra vis kitoks. Pavyzdžiui, tigro uodegoje yra daugiau kaulų negu rudosios lūšies uodegoje.

TIK VIENAS TRIAUKŠTELĖJIMAS
Ši liūtė gali perkąsti kaulą vienu savo stiprių žandikaulių triaukštelėjimu. Visos katės gali labai plačiai išsižioti dėka storų kaulų žandikaulio kampe ir stiprių raiščių, kurie jungia apatinį žandikaulį su viršutiniu.

Šie griaučiai aiškiai rodo, kad ši Meno katė visai neturi uodegos

TRŪKSTAMA GRANDIS
Nors Meno katės kilusios ne iš Meno salos Airijos jūroje, jos žinomos ten mažiausiai 200 metų (p. 58–59). Šios katės visai neturi uodegos. Manoma, kad tai lėmė anksčiau vykęs inbrydingas (pakartotinis artimai giminingų kačių poravimasis).

VAIKŠČIOJIMAS ANT PIRŠTŲ
Žmogus negali išstovėti ant pirštų galų be atramos; baleto šokėjos dėvi batelius su įtvirtintomis noselėmis. Visų kačių sąnariai ir kaulai taip išsivystę, kad jos visada vaikšto ant pirštų.

GENŲ MAŠINA
Garbanotas šio rekso kailis yra anomalija, atsiradusi dėl genetinės mutacijos. Inbrydingas susilpnina genų kintamumą, dėl to palikuonyse atsiranda nenormalių genų.

Kūno sandara

KATĖS ORGANIZMAS evoliucionavo taip, kad ji galėtų maitintis kitais gyvais gyvūnais. Ji turi greitai galvoti, greitai žudyti ir greitai ėsti, kad pergudrautų kitus plėšrūnus. Dėl to visos katės turi būti labai vikrios ir turėti žaibišką reakciją, tad jų kūnas turi būti lieknas ir stiprus. Katės labai protingos ir, palyginus su viso kūno dydžiu, turi dideles galvos smegenis. Kadangi jos ėda tiktai mėsą, jų storoji ir plonoji žarna yra gana trumpa ir nesudėtinga, nes joms nereikia virškinti augalinio maisto. Po sėkmingos medžioklės laukinė katė sočiai prisiryja savo grobio mėsos ir po to kelias dienas ją virškina, kol vėl išalksta. Šiurkščiu liežuviu mėsa nugremžiama nuo kaulų ir nunešama į nasrus (p. 20–21). Katės turi prakaito liaukas, bet plaukais neapaugusios tik letenų pagalvėlės ir kai kuriais atvejais nosis, kuri gerai atiduoda šilumą. Kačių patinai turi dideles analines liaukas, skleidžiančias aštrų kvapą, dėl kurio dauguma žmonių bevelija iškastruoti namie laikomus katinus.

FLEMENAS
Ypatinga šio liūto grimasa (flemenas) rodo, kad jis Jakobsono (skonio ir uoslės) organu bando nustatyti, ar yra netoliese rujojanti liūtė (p. 16–17). Pakeldamas galvą ir patempdamas atgal viršutinę lūpą, liūtas traukia kvapų sklidiną orą virš gomuryje esančio Jakobsono organo.

Kailis

Kailis tarnauja daugeliui tikslų. Jis katę šildo ir maskuoja, perteikia gyvūno kvapą, o jautriomis kiekvieno plauko šaknimis veikia kaip lytėjimo organas (p. 16–17). Visų laukinių kačių kailis susideda iš dviejų sluoksnių. Apačioje yra tankios ir minkštos vilnos poplaukis, kurį dengia išorinis šiurkštesnių ir ilgesnių plaukų sluoksnis. Šio viršutinio sluoksnio plaukai sudaro dėmėtą arba dryžuotą kailio raštą.

APTIK MANE
Dėmėtas leopardo kailis yra puiki maskuotė ir daro jį nepastebimą nuo saulės mirguliuojančiose miškingose stepėse, kuriose jis gyvena. Matomos tik akylai žvelgiančios rusvai geltonos šio leopardo akys, laukiančios bet kokio judesio, kuris išduotų grobį.

Tigras

Leopardas

Pantera

KAILINIAI
Sudėjus kačių kailius štai taip greta vienas kito, gerai matyti, kokie jie skirtingi. Nesunku suprasti ir tai, kodėl daugelį šimtmečių žmonės naudojo juos kailiniams. Šiandien žmonės jau suvokia, kad žiauru žudyti gyvūnus dėl kailio.

Jaguaras

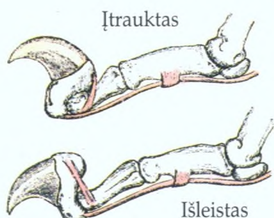
Ocelotas

Servalas

Nagai

Katės nagai susideda iš keratino – baltymo, iš kurio sudarytas ir išorinis odos sluoksnis. Keratino yra žmogaus naguose. Katės užpakalinės letenos turi keturis nagus, o priekinės – penkis. Penktojo nago padėtis panaši į nykščio padėtį ir padeda katei įsikibti laipiojant bei laikyti grobį.

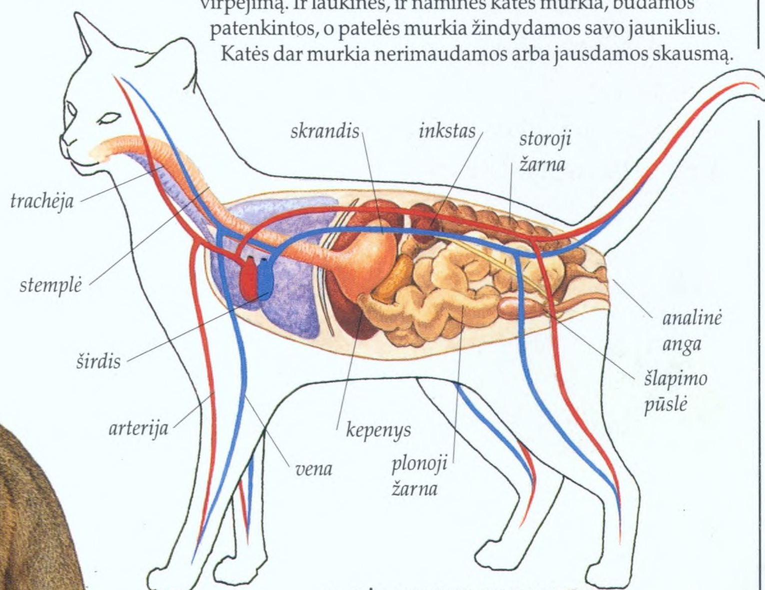
APSAUGOTI NAGAI
Visos katės, išskyrus gepardą (p. 42–43) turi nepaprastą priemonę nagams apsaugoti. Kai nagai įtraukti, juos dengia kaulinė makštis – kiekvieno piršto paskutinio kaulo pailgėjimas (viršuje). Nagus greitai išleidžia tam tikri lenkiamieji raumenys; tuo pačiu metu pirštai išskečiami (aukščiau).

IŠDYKUSI KATYTĖ
Ši amerikiečių reklaminė iliustracija rodo, kaip kartais netinkamai panaudojami nagai. Žaisdama katė gali skaudžiai įdrėksti.

PALAIMINGI MURKLIAI
Murkimas – dar viena mažosios katės ypatybė. Visų mažųjų kačių liežuvio pamate esantys kaulai yra kieti ir kauliniai. O didžiųjų kačių šie kaulai iš dalies yra kremzliniai, todėl jos gali tik riaumoti (p. 10–11). Katė murkia tada, kai nervų sistema sukelia šių kaulų virpėjimą. Ir laukinės, ir naminės katės murkia, būdamos patenkintos, o patelės murkia žindydamos savo jauniklius. Katės dar murkia nerimaudamos arba jausdamos skausmą.

KATĖS VIDAUS ORGANAI
Šioje iliustracijoje pavaizduota, kaip kūno ertmėje išsidėsčiusi virškinimo organų sistema ir kaip ją gaubia šonkauliai ir pilvo raumenys. Gerklė pereina į stemplę, kuria maistas patenka į skrandį, o po to – į plonąją žarną. Čia dauguma maistingųjų medžiagų įsiurbiama į kraują. Nesuvirškintos medžiagos patenka į storąją žarną ir pašalinamos per analinę angą.

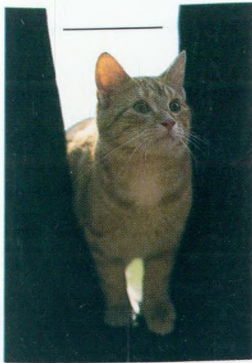
Ilga uodega pusiausvyrai išlaikyti

BŪDINGIAUSI BRUOŽAI
Raumeningas liūtės kūnas gerai išryškina jos griaučių kontūrus. Ji turi apvalią galvą, trumpą snukį, lankstų kūną, ilgokas kojas ir ilgą uodegą, kuri padeda šiai sunkiai katei išlaikyti pusiausvyrą, šokant ant grobio. Iš abiejų snukio pusių styro ūsai, padedantys orientuotis tamsoje. Visų kačių, ir didžiųjų, ir mažųjų, itin gerai išsivysčiusios tos galvos smegenų dalys, kurios reguliuoja regos, uoslės, klausos ir pusiausvyros jutimus.

RAUMENYS
Pašalinus odą matyti, kaip išsidėstę raumenys. Peties raumenys yra labai stiprūs. Jie dirba tada, kai katė šoka ant grobio.

Nepaprasti jutimai

ATSARGIAI, SIAURAS PLYŠYS
Katės geba labai tiksliai jausti atstumą ir erdvę. Ne tik jų ūsai, bet ir išoriniai plaukai labai jautrūs menkiausiam spaudimui. Taigi, jei užtenka vietos kailiui, užteks vietos ir pačiai katei.

DAUGUMA LAUKINIŲ KAČIŲ gyvena pavieniui ir medžioja naktį, todėl turi puikiai išlavėjusius jutimus, kad galėtų tyliai judėti, matyti viską aplink save, išgirsti menkiausią garsą ir užuosti tamsoje bet kurį greta esantį gyvūną. Mažoji katė žudo greitai ir paprastai ėda kaip galėdama greičiau, nes ji nuolat turi būti budri, pasiruošusi gresiant pavojui sprukti į medį arba nerti į urvą. Katės turi vieną jutimą, kurio neturi žmogus – skonio ir uoslės jutimą, kuris, be kita ko, leidžia patinui sužinoti, kada patelė rujoja (p. 14–15). Kačių grįžimo namo instinktas labai išlavėjęs. Yra daugybė pasakojimų apie tai, kaip katės iš labai toli surasdavo kelią namo. Tai gali būti dėl jų gerai išlavėjusių jutimų, bet gal jos jaučia savo buvimo vietą kitais būdais, kurių mes dar gerai nesuprantame. Anot vienos teorijos, katės vadovaujasi stipriu magnetiniu jausmu.

LAIKAS ATSIGERTI
Puma geria iš gėlo vandens kūdros. Visoms katėms, išskyrus margaritą (p. 38–39), nuolat reikia vandens; jo skonį jos jaučia kitaip negu žmonės.

AKYS PAMATYS
Katė mato maždaug šešis kartus geriau už žmogų, nes jos akyse yra papildomų atspindinčių ląstelių *(tapetum lucidum)* sluoksnis, kuris sugeria šviesą. Šie atšvaitai tamsoje spindi, kai katės akis apšviečia ryški prožektoriaus šviesa.

Vyzdžiai išsiplėtę *(viršuje)*, susiaurėję *(apačioje)*

VYZDŽIŲ GALIA
Veido atžvilgiu katės akys yra didelės. Jos beveik apvalios, žvelgia į priekį ir plačiu kampu į visas puses. Tamsoje vyzdžiai labai smarkiai išsiplečia, kad pro juos patektų kuo daugiau šviesos. Ryškioje šviesoje mažųjų kačių vyzdžiai susiaurėja į siaurą plyšelį, o daugumos didžiųjų kačių – į mažus apskritimus.

VIENUTĖS DRAUGAI
1601 m. Sautamptono grafas buvo įkalintas Londono Taueryje už dalyvavimą maište prieš Elžbietą I. Pasakojama, kad jo katinas, gyvenęs Londone grafo namuose, vienas susirado kelią per visą miestą į Tauerį. Jį pasiekęs, perėjo stogus ir dantytas sienas, kol pagaliau surado kambarį, kuriame kalėjo grafas. Bet kaip patekti į vidų? Sumanus katinas kažkaip atpažino kameros kaminą ir nusileido juo pas savo šeimininką. Šis triumfuojantis pasakojimas apie kačių orientacinius sugebėjimus matyt yra visai tikras, nes šis paveikslas buvo nutapytas tuo metu.

PASITEMPK IR PAUOSTYK
Kai katėms paduodamas maistas arba kai jos susiduria su kokiu nors nepažįstamu daiktu, jos visada labai atsargios. Katės pirma ištempia kūną ir atsargiai kepšteli tą daiktą letenėle ir tik po to ima tirti jį uostydamos.

Nors kačių uoslė prastesnė negu šunų, ji padeda katėms atpažinti porą, maistą, daiktus, kitus gyvūnus ir žmogų

Vėžlio kiauto piešinio su baltais lopais katė

PENKI JUTIMAI

Penki visų kačių jutimai – rega, klausa, uoslė, skonis ir lytėjimas yra daug labiau išlavėję negu žmogaus. Nors žmogus geriau skiria spalvas, katės geriau pasinaudoja šviesa. Visiškoje tamsoje nemato net katė, bet ji vis tiek girdi grobį arba pavojų ir puikiai orientuojasi ūsais, letenomis ir labai jautriais išoriniais kūno ir uodegos plaukais (kailio akuotais).

Didelės, piltuvo pavidalo ausys nukreipia garso bangas į vidinę ausį, ir katė gali nustatyti, iš kur sklinda garsas

Akys plačiai atmerktos, kai katė yra budri ir susidomėjusi, ir susiaurėja iki plyšelio, kai ji pikta ir išsigandusi

KATĖS ŪSAI

Ūsai – tai ilgi, kieti plaukai su jautriomis nervų galūnėmis jų šaknyje. Ūsai styro ant katės snukio ir padeda jai jausti, kur ji yra kitų daiktų atžvilgiu. Esant blogam apšvietimui, jie atstoja katei regėjimą.

Nosis, kuri neapaugusi kailiu, yra labai jautrus organas. Ji įtraukia kvapus į receptorius, esančius ant daugybės susisukusių kaulų kaukolės priekyje

Šiurkščiu liežuviu valomas kailis, laižomi jaunikliai ir lakamas skystis (p. 20–21). Labai svarbus yra skonio jutimas, nes rydama mėsą, katė turi sugebėti pajusti, ar ši nėra sugedusi ir kenksminga

Rausvai ruda Abisinijos katė

Nuostabūs judesiai

LAUKINĖS KATĖS SMŪGIS
Didžiosios katės tokios stiprios, kad gali nudobti vienu letenos smūgiu. Šis liūtas žino savo jėgą ir niekada nesužeis savo praido narių.

KIEKVIENA KATĖS KŪNO DALIS prisitaikiusi staigiam veiksmui ir puikios pusiausvyros judesiui. Visos katės, net ir pačios sunkiausios, tokios kaip liūtas ir tigras, yra labai judrios ir gali su didele jėga daryti šuolius, tačiau (išskyrus gepardą, p. 42–43) nesugeba labai greitai bėgti kokį nors atstumą. Jų judrumas ir jėga yra be galo svarbūs, nes visos katės žudo grobį prisėlindamos, po to užšokdamos ant aukos nugaros ir perkąsdamos sprandą. Itin stiprūs yra krūtinės bei kaklo kaulai ir raumenys (p. 14–15), o raiščiai labai lankstūs. Skirtingai nuo kitų plėšrūnų, katės turi raktikaulį, kuris apsaugo pečius nuo sutrenkimo, šokant iš aukščio. Mentės išsidėsčiusios gilios krūtinės šonuose (p. 12–13) ir padeda katei laipioti, o diduma svorio tenka priekinėms galūnėms. Medžiais laipiojančios katės, pavyzdžiui, leopardas (p. 32–33), turi ilgą uodegą, padedančią išlaikyti pusiausvyrą. Visos katės vaikšto ant pirštų galų (p. 12–13), o ant jų pėdų yra storos ir minkštos pagalvėlės, todėl katės gali judėti be garso.

Katė suglaudžia visas keturias letenas, kad pašokdama įgautų didžiausią jėgą

Šuolio pradžioje katė pusiausvyrą išlaiko ant užpakalinių kojų

Šuolio viduryje katė visu kūnu išsitiesia

VIENAS MILŽINIŠKAS ŠUOLIS...
Visos katės gali daryti šuolius ir, kaip ir kiti gyvūnai, atlieka juos sulenkdamos ir atpalaiduodamos galūnių bei nugaros raumenis ir tuo pačiu metu uodega išlaikydamos pusiausvyrą. Nuo kitų šokinėjančių gyvūnų katės skiriasi tuo, kad geba labai tiksliai nustatyti nusileidimo vietą. Medžiojant greitus ir smulkius gyvūnus tai tiesiog būtina.

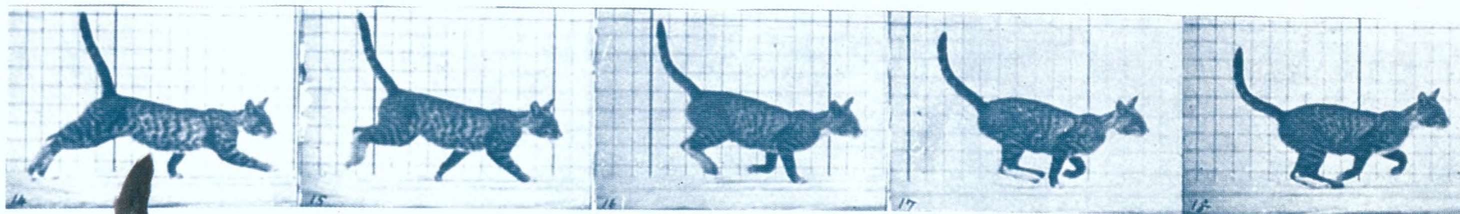
DEVYNI GYVENIMAI
Net ir krisdamos iš didelio aukščio, katės sugeba visada nusileisti ant kojų. Daugelis mažųjų kačių ir leopardas didžiąją laiko dalį praleidžia medžiuose. Jos nuostabiai išlaiko pusiausvyrą ir yra prisitaikiusios prie nelengvos greitai judančių gyvūnų (voverių arba paukščių) medžioklės sėlinant netvirtomis šakomis. Nervų sistema evoliucionavusi taip, kad net krisdama katė gali pakeisti kūno padėtį, kad pasiekusi žemę, nesusižeistų galvos arba minkštųjų kūno dalių. Yra nemažai tiesos sename posakyje, kad „katė turi devynis gyvenimus“, nes dėka greitos reakcijos ji išvengia situacijų, kurios kitus gyvūnus pražudytų.

Pumos jauniklis

Bėgant lėtai, priešingos kojos eina drauge. Dešinioji priekinė ir kairioji užpakalinė koja juda sutartinai

ĮGUDIMAS DARO MEISTRU
Kad taptų tokie lankstūs ir judrūs kaip jų tėvai, visų kačių jaunikliai turi mankštinti savo galūnių ir kūno raumenis. Šio mažylio letenos atrodo pernelyg didelės jo kūnui, bet jis mokosi bėgioti bei sėlinti ir netrukus bus toks pat lankstus kaip ir jo motina.

GREITAS BĖGIMAS

Greitai bėgdama katė atsispiria abiem užpakalinėmis kojomis tuo pačiu metu, kad pasiektų maksimalų greitį, bet priekinėmis letenomis remiasi atskirai, jas greitai statydama vieną po kitos. Šią gerai žinomą judesių seką 1887 m. nufotografavo Ydverdas Meibridžas (Muybridge). Iš jos aiškiai matyti, kaip katė judina galūnes bėgdama.

Priekinės letenos nusileidžia ir katė pradeda traukti užpakalines kojas į priekį

Visos keturios letenos paliečia žemę

ATGAIVINGAS VANDUO

Dauguma kačių prireikus tikriausiai sugebėtų plaukti, bet tik nedaugeliui jų, atrodo, tai patinka. Išimtis – tigras. Būdamas puikus plaukikas, jis gana daug laiko praleidžia vandenyje arba prie jo. Tigrai, gyvenantys drėgnuosiuose atogrąžų miškuose, naudoja vandenį kaip atsigaivinimo priemonę.

Suglebusi oda, dar neišsivystę raumenys

PATEKĘS Į BĖDĄ

Visiems kačiukams tenka išmokti laipioti. Iš pradžių jie, kaip ir vaikai, bijo nukristi ir visai nesuvokia savo sugebėjimų. Kačiukai dažnai užsiropščia taip aukštai į medį arba ant stogo, kad išsigandę bijo lipti toliau arba grįžti atgal. Tačiau po kelių tokių nesėkmių ir nevykusių bandymų išsisukti iš keblios padėties, visi, išskyrus pačius baikščiausius, ryžtasi šokti žemyn ir nusileidžia ant kojų.

Uodega labai svarbi pusiausvyrai išlaikyti – kaip ir kartis, kurią laiko lyno akrobatas

PUSIAUSVYROS IŠLAIKYMO NUMERIS

Ši katė rodo, kad be jokios baimės sugeba vaikščioti labai aukštos ir siauros tvoros viršumi. Ji kruopščiai deda vieną leteną priešais kitą ir jai niekad negresia pavojus nukristi.

Dauguma kačių vandens nemėgsta, bet šie kačiukai, tapyti garsaus dailininko Luiso Veino (Wain, 1860–1939), smagiai leidžia laiką paplūdimyje.

Tvarkymasis

KATĖ – NEPAPRASTAI ŠVARUS GYVŪNAS. Visos katės, didžiosios ir mažosios, laukinės ir naminės, nemažai laiko praleidžia laižydamos šiurkščiu liežuviu savo kailį, traukdamos nešvarumus iš kojų ir prausdamos snukį letenomis. Išsivaliusi katė būna pasirengusi viskam: kaipmat užmigti arba tuoj pat imtis veiklos. Kailio valymas paskleidžia pačios katės kvapą iš poodinių liaukų po visą kūną ir ant daiktų, į kuriuos ji trinasi. Valydamasi katė nusiramina ir atsipalaiduoja. Nėra aišku, kodėl naminės katės užkasa savo išmatas, bet šis įprotis yra pats patogiausias jų šeimininkams. Daugelis laukinių kačių, pavyzdžiui, tigras, to nedaro, bet palieka savo išmatas matomoje vietoje, kad jų kvapu pažymėtų teritoriją. Nors mums atrodo, kad svarbiausia katei yra pati švara, tačiau laižymas, trynimasis, „nagų galandymas" ir išmatų palikimas tam tikrose vietose (p. 26–27) yra sudėtingas kačių tarpusavio bendravimas per lytėjimą ir kvapą.

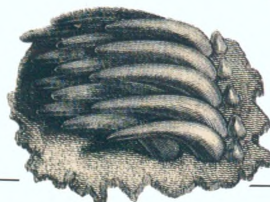
Kaklo lankstumas leidžia katei pasiekti visas kūno dalis

PILVO VALYMAS
Laižydama savo krūtinę ir pilvą, katė taip išvalo kailį, kad jo plaukai guli lygiai ir patogiai. Be to, šis laižymas dar sustiprina pačios katės kvapą po to, kai ji buvo glostoma arba po jauniklių maitinimo.

LIEŽUVIS VIETOJ ĮRANKIO
Katės liežuvis naudojamas ėdimui, lakimui ir kailio valymui. Skirtingai nuo žinduolių, turinčių šiurkštų liežuvį, katės liežuvis turi kietas dygias ataugas – spenelius. Visi speneliai nukreipti atgal. Jais nugremžiama nuo kaulų mėsa, o naminėms katėms jie padeda nulaižyti konservuotą maistą ir nustumti gerkle žemyn. Be to, liežuvis gali būti išlenkiamas kaip samtelis vandeniui lakti arba juo gali būti valomas kailis

Kiekvienas spenelis yra tarsi mažytis liežuvėlis

Žiūrint į spenelius iš arti matyti, kad jie visi nukreipti atgal

MAUDYNĖ SU KEMPINE
Ši japonų dailininko Ando Hirosigės (Hiroshige, 1797–1858) tapyta katė panaši veikiau į žmogų, o ne katę. Kai katė prausia ausis įprasta kačių maniera, kartais sakoma, kad greitai lis.

Letenos kruopščiai sudrėkintos snukučiui prausti

PRAUSIMOSI SERVETĖLĖ
Savo snukutį katė prausia laižydama leteną ir po to trindama drėgną koją į žandus. Taip nuvalomas jos snukutis, tačiau, matyt, daug svarbiau yra tas, kad smakre esančių liaukų kvapas paskleidžiamas ant letenėlių. Kur tik beeitų, katė paliks savo kvapą.

LETENŲ REIKŠMĖ
Jei katė užmina ant ko nors lipnaus, ji tuoj pat tai nulaižo. Visos katės labai rūpinasi, kad būtų švarios letenos, nes jos svarbios greitam judėjimui ir laipiojimui. Letenų prausimas dar padeda paskleisti katės kvapą.

KAIP PASIEKTI VISAS KŪNO DALIS...
Šios liūtės padeda viena kitai būti švariomis, laižydamos tas kūno dalis, kurių negali pasiekti pačios. Dar svarbiau yra tas, kad perduodamos savo kvapą viena kitai, jos suartėja su kitais praido nariais. Tai pačiai grupei priklausantys žmonės kaip atpažinimo ženklą dažniausiai dėvi uniformą. Kai liūtų praido nariai arba naminių kačių pora nori parodyti, kad yra susietos, jos pasirūpina, kad vienodai kvepėtų.

Šiurkštus liežuvis sudrėkina leteną, kad galėtų nuprausti snukutį

ASMENINĖ HIGIENA
Valydama vidinę kojos pusę, katė paskleidžia po visą kūną smakro, analinės ir lytinių liaukų kvapą. Šį asmeninį kvapą vėliau tikrins kiekviena sutikta katė.

Letenos išsitiesia, kad liežuvis galėtų kuo daugiau pasiekti

Katės ir pelės žaidimas

GAMTOJE visos katės minta savo pačių nužudytų gyvūnų mėsa. Katės – vieniši medžiotojai, išskyrus liūtą, kuris medžioja šeimynine grupe (praidu; p. 28–29). Katės paprastai žudo už save mažesnius gyvūnus, tačiau retkarčiais puola ir didesnį gyvūną. Nejudantys gyvūnai kartais išvengia užpuolimo, bet įgijusios įgūdžių, katės atpažįsta grobį vien iš garso ir kvapo. Jos puikiai įsimena vietas ir daug kartų grįžta į tą vietą, kur kadaise pavyko medžioklė. Katės atsargiai sėlina prie grobio, kartais labai ilgai, tada staigiu šuoliu šoka ant jo ir suleidžia į sprandą aštrias iltis. Mažosios katės minta daugiausia pelėmis, paukščiais, driežais, vabalais ir bet kuriais kitais smulkiais gyvūnais, kuriuos tik sugeba pagauti. Didžiosios katės, tokios kaip leopardas, minta stambesniais, maždaug ožkos dydžio gyvūnais ir dažnai užtempia savo grobį aukštai į medį, kad nepasiektų kiti plėšrūnai. Naminių kačių patinai kartais žaidžia su savo grobiu. Matyt, ir suaugę jie vis dar elgiasi „vaikiškai“, nes gyvena saugiame žmogaus namų prieglobstyje.

TOMAS IR DŽERIS
Garsiajame animaciniame filme sumanus peliukas Džeris dažnai nugali pagyrūnišką, bet kvailoką Tomą – kas retai būna tikrovėje.

Sėlinanti katė visu kūnu priglunda prie žemės

PASIRENGĘS ŠUOLIUI
Šis juodasis leopardas (dar vadinamas pantera) pamažu sėlina ir rengiasi pulti auką. Kiekviena jo kūno dalis įsitempusi. Sėlinanti katė juda labai lėtai ir tyliai, kol priartėja pakankamai arti staigiam lemiamam šuoliui. Taip medžioja visos katės, nuo liūto, žudančio buivolą, iki naminės katės, žudančios pelę.

Pagalvėlės ant katės letenų leidžia jai judėti be garso

VIDURAMŽIŲ PELIAUTOJAI
Šis viduramžių piešinys paimtas iš XIll amžiaus knygos *Harlėjaus bestiariumas (Harleian Bestiary)*. Tai viena seniausių iliustracijų, vaizduojančių kates su žiurke, nors katės nupieštos ir ne visai realistiškai.

PASKUTINIS SMŪGIS
Labai dažnai katės pasirenka patogią vietą, iš kurios galėtų viską matyti, o pačios liktų nematomos. Ši katė, prieš taikliai šokdama ant nieko neįtariančios aukos, tikriausiai kurį laiką visiškai tyliai ir nekrutėdama tupėjo ant tvoros, stebėdama, kas dedasi žemiau žolėje.

Juodasis leopardas

MIKLI ŽVEJOTOJA
Indijos viverinė katė nemedžioja maisto taip, kaip visos kitos katės. Savo šiek tiek plėvėtomis letenomis ji sugeba mikliai ištraukti iš vandens žuvis, o kelis kartus net buvo pastebėta nardanti ir gaudanti žuvis nasrais.

KALBANČIOS UODEGOS
Katės uodega – jos nuotaikų barometras. Kai katė pyksta, ji daužo uodega, o kai būna susikaupusi arba patenkinta, pamažu ją timpčioja pirmyn ir atgal.

EIKLIOS KOJOS
Šis gepardas ir šokliosios gazelės atidžiai stebi vienas kitą. Gepardas nepradės medžioti, kol nepastebės atsiskyrusios ir neapsaugotos gazelės. Gazelės tai žino ir jaučiasi ramios, bent jau kol gepardas neprisiartinęs pernelyg arti. Bet kartą išsirinkęs auką, gepardas labai greitai ją vejasi.

ĮGUDĘS ŽUDIKAS
Nemažai kačių, ir laukinių, ir naminių, prieš nužudydamos grobį, su juo žaidžia. Motinos katės moko savo jauniklius medžioti, sugaudamos ir paleisdamos grobį, kad jaunikliai galėtų stebėti jų veiksmus. Gerai nežinoma, kodėl neturinčios jauniklių katės vis dar žaidžia su grobiu. Galimas daiktas, kad kai kurios katės, net ir suaugusios, neatsisako savo „vaikiško" elgesio.

Su žaislu žaidžianti katė elgiasi taip, lyg tai būtų grobis

SOTUS VALGIS
Savo didžiuliais dantimis tigras lengvai perkanda kaulus ir praryja grobį su visa oda.

Servalas

VIŠČIUKAS PIETUMS
Šis servalas, kaip ir kitos mažosios katės, savo maistą doroja prigludęs prie žemės. Didžiosios katės ėsdamos paprastai atsigula ir pasideda maistą tarp priekinių letenų. Mažosios katės ėsti pradeda nuo galvos, kurią praryja visą, beveik nekramčiusios.

Jaunikliai

Leopardė su jaunikliais savo guolyje

DIDŽIŲJŲ KAČIŲ MAŽYLIAI paprastai vadinami jaunikliais, o mažųjų kačių – kačiukais. Visos katės, nesvarbu ar didelės, ar mažos, gimusios būna mažytės, bejėgės ir aklos mažiausiai devynias dienas. Vienoje vadoje paprastai būna maždaug keturi jaunikliai, ir motina prižiūri juos viena, be tėvo pagalbos. Kad galėtų atsivesti vaikus, katėms reikia patikimos vietos. Naminės katės paprastai pasirenka saugią tamsią vietą, tokią kaip stalčius arba spinta. Gamtoje dauguma kačių šeimos narių, nuo rudosios lūšies iki tigro, jauniklius gimdo guolyje. Motinos gimdoje kačiukai vystosi apie 63 dienas. Po gimimo motina 6–8 savaites žindo juos, kol jie atjunksta ir pradeda ėsti mėsą. Sulaukę maždaug 6 mėnesių amžiaus, jie jau būna visiškai savarankiški, bet dauguma jaunų kačių lieka prie savo motinos iki dvejų metų. Laukinių kačių, pavyzdžiui, liūtės, nėštumas trunka nuo 100 iki 119 dienų. Gimę jaunikliai, palyginti su motinos dydžiu, yra labai maži ir žindomi tris mėnesius.

MEZGANTYS KAČIUKAI
Šiame nutapytame ant popieriaus, susukamo į ritinėlį, japonų paveiksle pavaizduotas kačiukas, smagiai žaidžiantis su vilnoniais siūlais. Žaislai vaidina svarbų vaidmenį. Jie atstoja grobį, su kuriuo žaisdami kačiukai mokosi medžioklės meno.

LIŪTŲ PORAVIMASIS
Kai liūtė pradeda rujoti ir būna pasirengusi poruotis, vyriausias praido patinas būna greta jos ir neleidžia kitiems patinams prisiartinti. Dvi–tris dienas, kai liūtė jo neatstumia, jis daug kartų su ja poruojasi. Kiekvienas kartas trunka tik kelias sekundes.

ŠEIMYNINIS SUSIBŪRIMAS
Nors šios naminės katės gyvena miesto bute ir neturi jokio ryšio su gyvenimu gamtoje, joms būdingi visi laukinių kačių instinktai. Šie kačiukai jau per dideli, kad žįstų, bet motina ir toliau juos saugo ir prižiūri. Be to, ji moko juos, kaip reikia apsitvarkyti ir kur tuštintis. Per anksti nuo motinos atskirti kačiukai užauga pernelyg jautrūs ir neramūs, kaip ir tėvų netekę žmonių vaikai.

Virš pavilnės kačiukams užauga švelnus suaugusios katės kailis

KAČIŲ PORAVIMASIS
Katė leidžia katinui poruotis su ja tik rujos metu. Tai paprastai būna dukart per metus. Kiekvienas poravimasis trunka vos kelias sekundes, bet per 3–5 dienas rujojanti katė gali susiporuoti su keliais patinais (p. 60–61).

TAPATYBĖS KRIZĖ
Ir laukinių, ir naminių kačių jauniklių kailis būna kitaip išmargintas negu suaugusių. Šis dėmėtas mažylis iš tiesų yra puma. Jo kailio dėmės susilieja į dryžius, o uodega rainuota žiedais. Jaunikliui augant, šios žymės pamažu išnyksta. Liūtukai irgi dažniausiai būna dėmėti, bet jiems subrendus dėmės dingsta. Kai kurių naminių kačių veislių, pavyzdžiui, Siamo, kačiukai gimsta vienodos blankios spalvos. Tamsios žymės atsiranda jau suaugusiai katei.

ŽAIDIMAI
Žaidimas – svarbi augimo dalis. Žaisdami jaunikliai mokosi žudyti grobį ir bendrauti tarpusavyje. Šie kačiukai mokosi, kaip reikia grumtis, bet jiems teks išmokti ir kada reikia liautis, kad nesusižeistų. Be to, žaidimai stiprina jauniklių raumenis ir padeda smegenims bei nervų sistemai išugdyti greitą reakciją.

Rausvai ruda Abisinijos katė su kačiukais

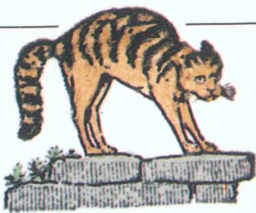
Šiurkštus motinos liežuvis nuvalo kačiuko kailį ir padeda jam pajusti kitų kačių kvapą

Iš pradžių kojos būna šiek tiek šleivos ir netvirtos

JAUNIKLIŲ NEŠIOJIMAS
Visos motinos katės, gresiant net ir menkiausiam pavojui, moka atsargiai pernešti savo mažylius iš vienos vietos į kitą. Ši liūtė, dantimis paėmusi savo jauniklį už sprando, pakėlė nuo žemės, nė kiek jo nesužalojusi.

Kelios spenelių poros žindymui – kiekvienas kačiukas turi atskirą spenelį ir kito nežinda

Graviūra, kurioje pavaizduota išsigandusi katė

Kačių ypatybės

VISOS KATĖS, AR JOS BŪTŲ DIDŽIOSIOS, AR MAŽOSIOS, laukinės ar naminės, elgiasi labai panašiai. Laukinė katė gimdo savo guolyje, apsaugota nuo galimų priešų. Naminė rainė, būdama visiškai saugi savo namuose, vis tiek ieško patikimos, tamsios vietos, kur galėtų atsivesti jauniklius. Išskyrus liūtą, visos katės yra vieniši medžiotojai ir ėda atskirai kiekviena sau. Jos turi stiprų teritorinį instinktą ir visos vienodai ženklina savo teritoriją – ar tai būtų sodas, ar miško plotas – purkšdamos šlapimą arba palikdamos išmatas. Vienodai jos apsikeičia ir kvapais, trindamosi ir laižydamos viena kitą. Ir didžiosios, ir mažosios katės bendrauja tarpusavyje, ir joms būdingi įvairūs bendri garsai. Du visiems gerai pažįstami garsai – tai pasisveikinimo čirškesys ir staugimas. Visos katės daug miega, paprastai dieną, kad būtų pasirengusios naktinei veiklai. Šis elgsenos bruožas būdingas net ir naminėms katėms, kurios nė nemano pertvarkyti savo dienotvarkės taip, kad būtų patogiau šeimininkui, išskyrus tada, kai tai susiję su šėrimo laiku. Kitaip negu šunys, katės beveik nesiduoda dresuojamos; jos prisitaikė gyventi su žmogumi, bet niekada nepakeitė savo charakterio.

LIŪTŲ „KALBA"
Nuo pat žmogaus protėvių atsiradimo prieš kelis milijonus metų iki šių dienų liūto riaumojimas buvo labiausiai bauginantis iš visų gyvūnų garsų. Tačiau liūtas riaumoja anaiptol ne siekdamas išgąsdinti grobį; taip jis bendrauja su likusiais praido nariais.

SNAUDALĖS
Katės labai daug miega. Kai kuriose šalyse iš viso jos miega net 18 valandų per dieną, o medžioja ir maitinasi vėsesniu paros metu. Katės paprastai miega ne ilgais laiko tarpais, o daug kartų po truputį. Dažnai jos snaudžia pramerkusios vieną akį, saugodamosi pavojų.

Prigludusios ausys yra įspėjimo ženklas

Šnypštimas reiškia, kad ši katė nenori būti trukdoma ir, jeigu reikės, stos į kovą

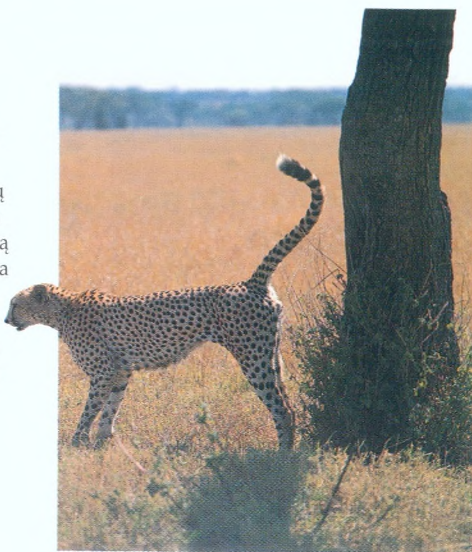
DRAUGAS...
Katės vertina savo asmeninę erdvę. Ši katė jaučia, kad jos erdvei gresia pavojus ir kad kita katė priartėjo pernelyg arti, tad ji prigludo prie pat žemės gynybinėje pozoje. Kartais katės pašiaušia visus plaukus, kad atrodytų kuo didesnės.

SUGLAUSKIME GALVAS
Kartu gyvenančios katės (naminės katės, liūtai) kartais trinasi galvomis, norėdamos parodyti, kad visai neketina kovoti. Jaunos katės daro tai dažniau, ypač būdamos susijaudinusios.

GLAUSTYMASIS APIE KOJAS
Katės dažnai trinasi į žmogaus kojas. Tai rodo prieraišumą ir perduoda asmeninį katės kvapą žmogui.

ŽINUTĖS PALIKIMAS
Visos katės žymi savo teritoriją šlapimu ir liaukų išskyromis. Tai vadinama ženklinimu ir visos katės tą daro vienodai. Jos pasisuka užpakaliu į stulpą arba medį, pakelia aukštai pasturgalį ir, laikydamos stačiai uodegą, paleidžia aštraus kvapo skysčio srovelę.

GRAŽINIMASIS
Nemažai laiko katės praleidžia „galąsdamos nagus". Iš tikrųjų tai galūnių mankštinimas, suleidžiant nagus į medį (arba pliušu dengtą sofą!) ir traukiant juos žemyn. Šiuo veiksmu nagai veikiau ne galandami, o išvalomi ir kartu mankštinamos letenos bei galūnės. Kartais namus puoselėjantis katės šeimininkas nukerpa katei nagus, kad ši nebegadintų baldų, bet tai užgniaužia įgimtą katės įprotį.

Nugara truputį išriesta, kad katinas atrodytų didesnis

Trūkčiojanti uodega rodo, kad katinas susijaudinęs

LIŪTĖS NAGAI
„Galąsdami savo nagus", liūtai kartais nudreskia nuo medžio žievę.

KAČIŲ KLUBAS
Ši kačių klubo iliustracija iš Viktorijos laikų vaikų knygos perteikia be galo neįprastą mintį apie bendraujančias ir puikiai laiką leidžiančias kates. Realiame gyvenime naminių kačių kolonijos gali gyvuoti tik tada, kai būna daug maisto ir kai jas sudaro didelės artimai giminingų patelių šeimos bei keli dominuojantys patinai.

...AR PRIEŠAS?
Katės tikrina viena kitos reakciją tyrinėjančia letena. Šis katinas aiškinasi, kaip arti jis gali prisiartinti prie vėžlio kiauto piešinio katės. Kadangi į jį reaguojama labai neigiamai, jis tikriausiai išdidžiai nužingsniuos į šalį, apsimetęs, kad jį labiau domina kitkas.

DRUČKIS
Ir didžiosios, ir mažosios katės, norėdamos išreikšti prieraišumą, voliojasi ant nugaros. Jos taip išstato savo pilvą tik tada, kai jaučiasi visiškai saugios. Kačių patelės dažnai voliojasi, pradėjusios rujoti (p. 24–25).

Kačių katė

PERSŲ LĖKŠTĖ
Ši nuostabi lėkštė iš Irano vaizduoja stovintį liūtą ir už jo tekančią saulę. Tai buvo Irano karaliaus valdžios simbolis.

DAUGIAU KAIP PRIEŠ 10 000 metų, kai žmonės vertėsi medžiokle ir maisto rankiojimu, liūtai buvo paplitę visoje Europoje, Azijoje ir Afrikoje. Jie konkuravo su žmogumi dėl to paties maisto ir pelnė savo varžovo žmogaus pagarbą, tebegyvą ir šiandien. Be nedidelės populiacijos Džyr Foreste Indijos šiaurės vakaruose, šiandien liūtai aptinkami tik Afrikoje. Jie gyvena šeimyninėmis grupėmis – praidais, kuriuos sudaro iki 12 gyvūnų, ir padeda vieni kitiems medžioti. Liūtai yra vienintelės katės, gebančios nužudyti už save didesnius gyvūnus, nes medžioja šeimomis. Liūtų patinai gina savo teritoriją. Jie daro tai, apeidami ją, riaumodami ir šlapimu žymėdami medžius bei stulpus (p. 26–27). Medžioja dažniausiai patelės (liūtės). Kas antrus metus liūtė atsiveda maždaug penkis jauniklius. Jei prie praido prisijungia nauja liūtė, prieš poruodamasis su ja, liūtas paprastai išžudo jos jauniklius, jeigu ji jų turi.

KARALIUS
Dėl didingų karčių, sunkaus kūno ir didžiulių ilčių liūtas pelnytai tapo gyvūnų pasaulio valdovu. Nors praido medžiotojos yra liūtės, dorojant laimikį, pirmenybė suteikiama liūtams ir jiems leidžiama ėsti pirmiesiems.

Afrikos liūtas ir liūtė

Liūtė karčių neturi, nes jie trukdytų medžioti

PRAIDAS
Praido sudėtis yra įvairi, bet patelių visada būna daugiau negu patinų. Subrendę jauni patinai arba išstumia senesnius liūtus iš praido, arba, jei tai pavyksta, palieka praidą ir prisijungia prie bet kurios kitos patelių grupės, kuriai reikia patino. Liūtų praidas dalijasi savo teritorija su daugybe kitų mėsėdžių, konkuruojančių dėl kiekvieno mėsos gabalėlio, likusio po praido puotos.

KARALIAUS PATI
Liūtės sudaro praido branduolį, laikydamosi drauge su artimais šeimos nariais – seserimis, dukromis ir tetomis. Liūtės kūnas stiprus ir lankstus, todėl prieš pasiruošdama paskutiniam smūgiui, ji gali vogčiomis prisėlinti prie aukos.

LIŪTAS
Sakoma, kad žmonės, gimę po astrologiniu Liūto ženklu, yra išdidūs, stiprūs, drąsūs ir egocentriški – kaip ir pats žvėrių karalius.

DANIELIUS LIŪTŲ GUOLYJE
Senajame Testamente rašoma, kad aukštos kilmės žydas Danielius buvo nugabentas į Babilonijos karaliaus Nabuchodonosaro rūmus kaip belaisvis. Po to, kai išaiškino kelis karaliaus sapnus, jis užėmė aukštą padėtį, bet buvo nuverstas ir įmestas į liūtų guolį. Kadangi jį saugojo Dievas, liūtai jo nelietė.

LIŪTAS IR VIENARAGIS
Renesanse (XV–XVl amžiuje) liūtas buvo dažnai vaizduojamas mene ir architektūroje. Šiame puikiame prancūzų gobelene taikus liūtas pavaizduotas greta vienaragio – tyrumo simbolio.

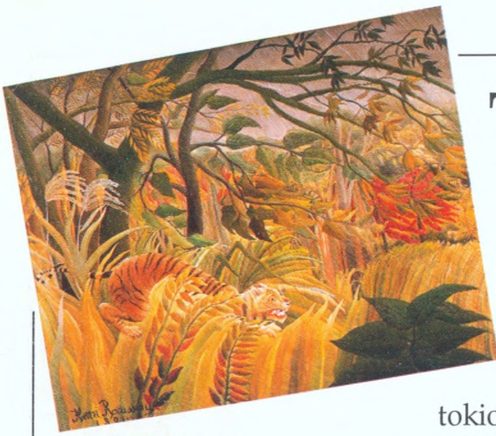
HERAKLIS IR NEMĖJOS LIŪTAS
Kad atpirktų savo šeimos nužudymą, Heraklis turėjo atlikti 12 žygdarbių. Pirmasis žygdarbis buvo užmušti liūtą, kurio nesužeisdavo jokios strėlės, tad Heraklis pasmaugė jį rankomis. Jis užsimesdavo to liūto kailį, kad šis jį apsaugotų.

Dėl karčių liūtas atrodo didesnis negu yra iš tikrųjų. Jie, matyt, padeda atbaidyti kitus liūtus

Dėl plaukų kuokštų virš kelių liūto kojos atrodo dar storesnės

Šios vis dar matomos dėmės likusios nuo tada, kai liūtė buvo jauniklė

Kuokštas ant uodegos galo yra svarbus bendravimo ženklas

TIGRAS AUDROJE
Šiame garsiame prancūzų dailininko Anri Ruso (Rousseau, 1844–1910) tapytame paveiksle sunku pastebėti sėlinantį tigrą, užsimaskavusį lietaus čaižomose džiunglėse.

Tigre, tigre...

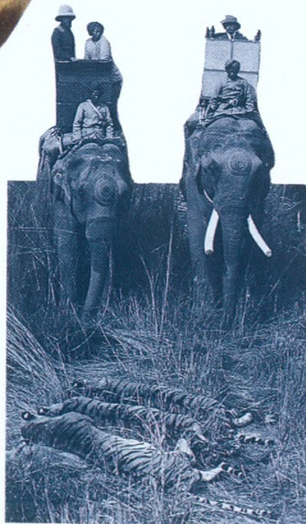
TIGRAI YRA STAMBIAUSI IR STIPRIAUSI iš visų kačių. Anksčiau negausiai jie buvo paplitę daugelyje Indijos ir Pietryčių Azijos miškų bei visoje Kinijoje iki pat Sibiro šiaurėje. Šiandien šis nuostabus gyvūnas yra nykstanti rūšis. Negausiai tigrų išlikę keliuose atogrąžų miškų draustiniuose ir pelkėse, tokiose kaip Gango delta Indijoje. Stambiausi tigrai gyvena snieguotuose Sibiro miškuose, bet gamtoje jų išlikę tik maždaug 200. Jų buveinė pamažu naikinama, o patys tigrai buvo medžiojami pramogai, tad jie atsidūrė ties išnykimo riba. Tigrai medžioja stambius gyvūnus, tokius kaip elniai ir šernai. Jie medžioja pavieniui ir gina savo teritoriją nuo visų įsibrovėlių. Tai reiškia, kad, norėdami išlikti, jie turi pasklisti labai dideliame miško plote. Kaip ir visos katės, tigrai prie grobio sėlina, o bėgti gali tik trumpai, tad prieš puldami auką, turi prisėlinti kuo arčiau. Nemažai laiko tigrai praleidžia gaivindamiesi upėse arba prie jų ir dažnai slepia savo aukos kūną tankumyne arba vandenyje.

KILNIOJI KATĖ
Anglų poetas Viljamas Bleikas (Blake, 1757–1827) eilėraštyje *Tigras* rašė: „Kas sunarstė kūną tavo? Jėgą jo – kas išmatavo?" (vertė A. Churginas). Iš tiesų liūtas gali būti pavadintas žvėrių karaliumi dėl didingų karčių ir išdidžios laikysenos, bet tigras yra labiau bauginantis. Nors jis toks didžiulis – Indijos tigrai sveria iki 260 kg, o Sibiro tigras dar sunkesnis – tigras gyvena ir medžioja lygiai taip pat, kaip ir visos kitos katės.

Tigro dryžiai slepia jį aukštoje žolėje ir miškuose

Labai ilga, tankiai dryžuota uodega

Sunkus kūnas yra arti žemės, todėl tigras gali pasislėpti žolėje arba vandenyje

MASINĖS ŽUDYNĖS
Indijoje tigras buvo visados gerbiamas, bet atvykę europiečiai manė, kad žudyti kilnųjį žvėrį, sėdint saugiai ant dramblio nugaros, yra puiki „pramoga". XIX amžiaus viduryje, kai Indiją valdė britai, per medžiokles buvo nušauta daugybė tigrų. 1888 m. britai net siūlė apdovanojimą kiekvienam, nudobusiam tigrą. Šiandien tigras vėl gerbiamas, o Indijos vyriausybė parengė *Tigro projektą*, kad išgelbėtų jį nuo išnykimo.

RAITAS ANT TIGRO
Šis mozaikinis grindinys, siekiantis I–II amžių pr. Kr., buvo aptiktas Anglijoje, Lydenholo gatvėje Londone. Jis vaizduoja vyno dievą Bakchą, nerūpestingai jojantį ant tigro.

TIGRAS PRIE KRIOKLIO
Šis sieninis į ritinėlį susukamas paveikslas, kurį 1795 m. nutapė japonų dailininkas Kisis Ganku (Kishi Ganku, 1756–1838), smulkmeniškai vaizduoja tigrą prie gana laisvai nutapyto kliokiančio srauto.

Dryžiai ant nugaros retesni

Apvali galva su ilgais ūsais

Didžiulė letena tokia stipri, kad vienu smūgiu gali parblokšti grobį

Tigrai žmogėdros

Nors tigrai paprastai žmonių nežudo, kartais jie tampa žmogėdromis. Tai dažniausiai atsitinka tada, kai jie būna per seni arba per silpni nudobti laukinį gyvūną, arba dėl to, kad žmonės žvejoja arba dirba jų teritorijoje ir nubaido grobį. Indijos vyriausybė daro viską, kad būtų išvengta žmogaus ir tigro susidūrimų.

PRISUKAMAS TIGRAS
Šis didelis mechaninis žaislas buvo sukurtas vėlyvuoju mogolų imperijos (1526–1857) Indijoje laikotarpiu. Prisuktas šone esančia rankena, šis tigras puola anglų kareivį.

AKYS PAKAUŠYJE
Tigrai beveik visada puola iš užpakalio. Sandarbanso miške ir pelkėje tarp Indijos ir Bangladešo pastebėta, kad tigrai nepuola miško darbininkų, jeigu šie ant pakaušio dėvi veido kaukę.

Laipiotojas po medžius

LEOPARDAI GYVENA MIŠKINGOSE Afrikos ir Pietų Azijos stepėse ir yra didžiausios katės, kurios nuolat laipioja medžiais. Leopardai – įgudę laipiotojai. Jie be jokio vargo užlipa stačiais kamienais. Stambesni už gepardus, bet ne tokie sunkūs kaip liūtai arba tigrai. Tai slapūs gyvūnai ir tylūs medžiotojai, medžiojantys daugiausia naktį, bet kartais juos galima pamatyti ir šviesiu paros metu. Leopardai beveik visada gyvena po vieną. Kartais puola naminius gyvulius, bet žudo ir laukinius gyvūnus, tokius kaip pavianai ir nendriniai žiurkėnai, kurie naikina pasėlius. Ir patinai, ir patelės saugo savo teritoriją, žymėdami šlapimu medžių šakas bei kamienus ir vydami šalin įsibrovėlius. Jauniklius prižiūri patelė, kol jie sulaukia maždaug dvejų metų ir gali patys apsiginti. Leopardų populiacijai visur gresia pavojus, daugiausia dėl jų gyvenamųjų vietų naikinimo ir dėl to, kad medžiotojus vilioja jų puošnus kailis.

MAISTO SANDĖLIS TARP LAPŲ
Šis medyje drybsantis leopardas yra neabejotinai persiėdęs. Leopardai dažnai užsitempia savo aukos kūną į medį. Tai apsaugo grobį nuo daugybės maitėdų, tokių kaip hienos ir šakalai, kurie kaipmat iš vienišo leopardo nugvelbtų maistą, jei šis būtų paliktas ant žemės.

Leopardai riaumoja retai, jie bendrauja gergždžiančiai lodami

LEOPARDAS
Juodos dėmės rusvai geltoname fone puikiai maskuoja šį baikštų gyvūną, kai jis slepiasi tarp šešėliuotų medžio lapų arba aukštoje sausoje žolėje. Kaip ir daugelio gyvūnų, jo kailis būna trumpas ir glotnus karšto klimato šalyse, bet daug storesnis, taigi ir šiltesnis, vėsesnio klimato kraštuose.

TRIJŲ KARALIŲ KELIONĖ Į BETLIEJŲ
Šį puikų Gocolio tapytą Renesanso paveikslą užsakė Pjeras de Medičis šeimos rūmų koplyčiai Florencijoje (Italija). Priešais leopardą ant žirgo sėdintis jaunuolis yra Lukos hercogas, kurio šeimos emblema buvo leopardas. Medičiai laikė šias kates medžioklei. Priekyje matome leopardą su pasaitu.

Be dėmių

Glotni juodoji pantera – tai leopardas su nematomomis dėmėmis. Juoda spalva atsirado dėl genų kombinacijos, kuri pasitaiko ir tarp daugelio kitų kačių rūšių (jaguarų, naminių kačių). Panteros elgsena tokia pati kaip ir dėmėtų leopardų, ji gali su jais poruotis.

PANTERA
Atidžiai pažiūrėję, ant šios juodos panteros kailio pamatysite dėmes. Šie (melanistiniai) leopardai paplitę Pietryčių Azijos miškuose.

BAGIRA
Juodoji pantera Bagira vaidino svarbų vaidmenį, auklėjant Mauglį, džiunglių berniuką iš Radjardo Kiplingo knygos *Džiunglės*.

IRBIS (SNIEGINIS LEOPARDAS)
Ši labai reta didžioji katė nėra tikrasis leopardas. Ji priklauso kitai rūšiai. Gyvena tik Centrinės Azijos aukštikalnėse. Medžioja pavieniui ir minta laukiniais ožiais, kiškiais, švilpikais.

Ant leopardo dėmės atrodo kur kas gražiau negu ant kailinių

Leopardo uodega ilga, su tamsiais žiedais

Švelnios išvaizdos letena slepia aštrius nagus grobiui žudyti ir laipioti medžiais

BENINO BRONZA
Ši bronzinė lentelė, sukurta XVI ar XVII amžiuje Benino karalystėje Nigerijoje, puošė karaliaus rūmus. Leopardas buvo dažnai minimas Benino mituose ir buvo vadinamas „brūzgynų karaliumi". Jis buvo išrinktas gyvūnų valdovu dėl savo jėgos, išminties ir taurios prigimties. Žudyti leopardus buvo leidžiama tik karaliui.

Vandenų katė

JAGUARAS
Iš šios graviūros aiškiai matyti, koks stiprus yra jaguaras.

JAGUARAS – VIENINTELĖ DIDŽIOJI KATĖ, aptinkama Amerikos žemyne. Jaguaro pavadinimas kilęs iš žodžio *Yaguara* – jo pavadinimo Amazonės tautų kalba. Jis gyvena visoje Pietų Amerikoje, iki pat Patagonijos, ir dar ne taip seniai buvo gana plačiai paplitęs pietinėse JAV valstijose. Tačiau nepaisant to, kad šiandien jaguaras saugomas įstatymo, jam gresia išnykimo pavojus, nes plečiant ariamas žemes, toliau naikinami jo gimtieji miškai. Iki šiol tūkstančių tūkstančiai jaguarų buvo nužudyta dėl nepaprastai gražaus dėmėto kailio. Jaguaras labai panašus į leopardą, bet didesnis ir ne toks lankstus ir judrus. Jis moka laipioti medžiais, bet ne taip gerai, todėl mieliau medžioja ant žemės arba vandenyje. Jaguaras turi savo teritoriją, kuri apima nuo 5 iki 500 kvadratinių kilometrų, nelygu kiek yra grobio.

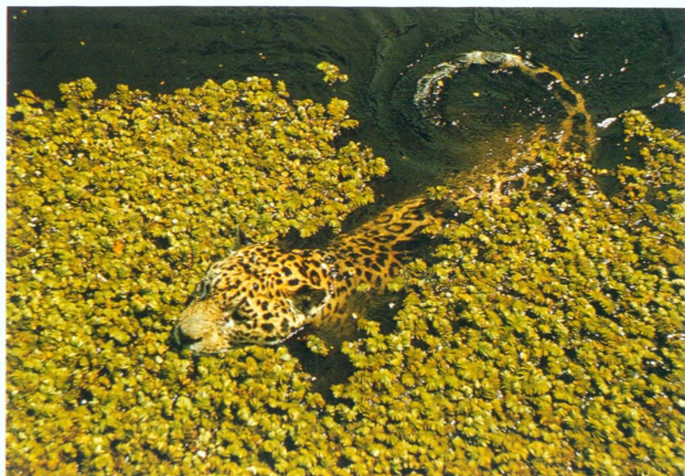

KATĖS KULTAS
Jaguaras vaidino svarbų vaidmenį Pietų Amerikos mitologijoje. Šis keraminis indas iš Peru inkų civilizacijos vaizduoja jaguarą, ėdantį auką.

Manoma, kad ilga uodega tarnauja kaip jaukas žuvims

NIURNANTIS MEDŽIOTOJAS
Jaguaras ne toks drąsus medžiotojas kaip leopardas ir yra už jį lėtesnis. Skirtingai nuo kitų didžiųjų kačių, jaguaras retai kada riaumoja. Medžiodamas jis dažniausiai niurna, o gresiant pavojui urzgia. Kartais jaguarai prijaukinami. Vienas net gyveno namuose kaip didžiulė katė numylėtinė.

Ant pilvo žiedinės dėmės susilieja į juodas dėmes

PLAUKIOJANTI KATĖ
Jaguarai geriausiai jaučiasi tankiuose Pietų Amerikos atogrąžų miškuose. Miškuose gyvenantieji jaguarai yra tamsesni už gyvenančius stepėse. Jie gerai plaukia ir kartais žudo krokodilus. Palei Amazonę gyvenančios tautos tiki, kad timpčiodami uodegą jaguarai privilioja žuvis į paviršių, tada nudobia letena. Mėgiamas jų maistas – vėžliai peliomedūzos.

JAGUARO ORDINO KARŽYGIAI
Meksikos actekų kariai priklausė arba erelių, arba jaguarų ordinui. Vasaros pabaigoje ereliai ir jaguarai rengdavo kasmetinį karinį pasirodymą. Kaip parodyta šiame stilizuotame piešinyje iš actekų kodekso *Codex Cospi*, jaguaro ordino kariai būdavo užsimetę kailį, kurio galva atstodavo šalmą.

TAPYRŲ TRAPERIS
Tapyrai panašūs į dideles kiaules ir anksčiau buvo svarbi jaguaro maisto dalis. Kaip ir jaguarai, tapyrai gyvena tuose pačiuose miškuose prie Amazonės, bet dabar jie labai reti.

Dėmėta galva laikoma nuleista

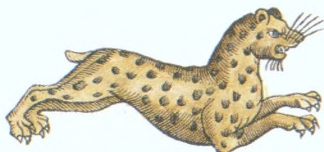
Rausvos spalvos dėmės. Miškuose gyvenantieji jaguarai yra tamsesni už gyvenančius stepėse

Trumpa, stambi ir labai stipri priekinė koja

Sunkus jaguaro kūnas šiek tiek panašus į liūto

TIAHUANAKO GOBELENAS
Šis gobelenas, sukurtas maždaug prieš 1000 metų, rodo, koks svarbus buvo jaguaras Peru visuomenėje. Čia matome iš priekio pavaizduotą jaguarą ir du iš abiejų jo pusių stovinčius jaguarus.

ELŽBIETOS LAIKŲ LŪŠIS
Lūšis, piešta Anglijoje prieš 500 metų.

Aukštuomenė

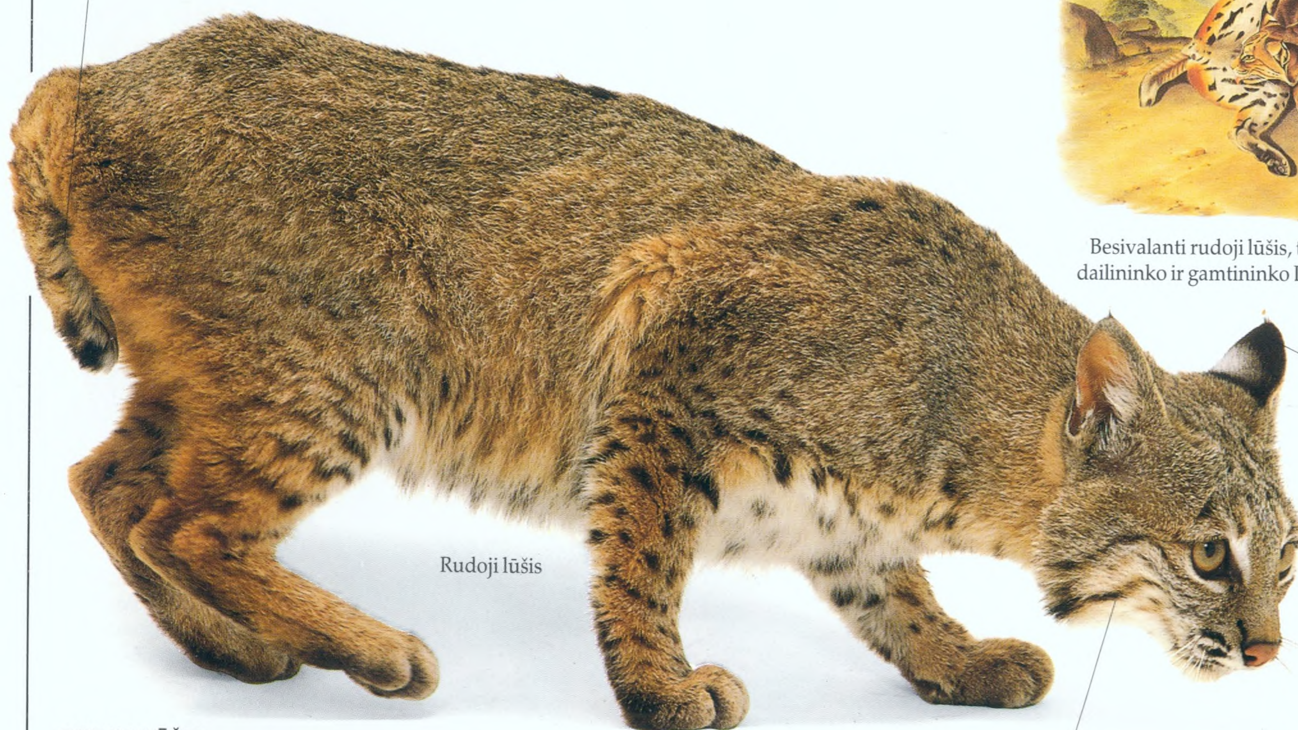
Lūšis, rudoji lūšis ir puma (kuguaras) vadinamos mažosiomis katėmis, nors jos ir nėra itin mažos (iš tiesų, puma yra didžiausia iš visų mažųjų kačių). Bet pagal kūno sandarą jos yra mažosios, o ne didžiosios katės. Lūšis ir rudoji lūšis yra panašios ir nuo visų kitų kačių skiriasi tuo, kad turi labai trumpą uodegą. Ir viena, ir kita minta kiškio didumo gyvūnais. Lūšių skaičius Kanadoje kasmet skiriasi, nelygu kiek būna jos svarbiausio grobio – Amerikos baltųjų kiškių. Rudoji lūšis paplitusi Šiaurės Amerikoje, lūšis – Šiaurės Amerikoje, Europoje ir Azijoje, o puma – Šiaurės ir Pietų Amerikoje. Nors lūšis aptinkama ir Europos miškuose, šios trys katės geriausiai jaučiasi kalnuotose vietose ir aukštikalnių šlaituose, kartais net 4500 m aukštyje virš jūros lygio.

SPĄSTUOSE
Šiaurės Amerikoje iki šiol leidžiama medžioti lūšis ir rudąsias lūšis. Kasmet kailių prekybai spąstais, neretai tokiais baisiais, kaip ir šie, pagaunama apie 70 000 rudųjų lūšių. Daug kas mano, kad šiuos spąstus, naudojamus Britanijoje daugelį metų, reikėtų uždrausti.

Besivalanti rudoji lūšis, tapyta žinomo amerikiečių dailininko ir gamtininko Džono Džeimso Odiubono (Audubon, 1785–1851)

Trumpa ir stora uodega

Rudoji lūšis

Skirtingai nuo lūšies, rudosios lūšies ausų šepetėliai visai trumpi

Tankūs šoniniai ūsai primena karčius

RUDOJI LŪŠIS
Dėmėtas rudosios lūšies kailis slepia ją tarp uolų ir krūmynų, kuriuose ji gyvena. Rudosios lūšys – vieniši medžiotojai, gaudantys smulkius gyvūnus. Geru oru jos saugioje vietoje šildosi prieš saulę. Poravimosi metu jos kniaukia kaip naminės katės, tik jų riksmai garsesni ir šaižesni. Patelė atsiveda jauniklius tarp uolų paslėptame guolyje, kurį iškloja žolėmis arba samanomis.

Kitaip negu lūšies ir rudosios lūšies, pumos uodega ilga ir apaugusi kailiu. Jos galas juodas

Užpakalinės kojos ilgesnės už priekines, todėl puma gali puikiai sėlinti

Pumos kailio spalva gali būti įvairi, bet pilvas visada būna blyškios spalvos

LŪŠIS

Lūšis geriausiai prisitaikiusi gyventi aukštuose pušynuose ir tankiuose brūzgynuose, kur jos rusvas, bedėmis kailis yra nepastebimas tarp akmenų ir samanų. Manoma, kad ilgi šepetėliai ant lūšies ausų padeda jai geriau girdėti miškų tankumyne, kur garsas sklinda netoli. Jos labai didelės letenos žiemą apauga tankiu kailiu, kuris tarsi slidės neleidžia lūšiai klimpti į sniegą.

Lūšis žiemą

Lūšis vasarą

PUMOS GALIA

Peru močikų kultūroje (apie 600 m. pr. Kr.) puma buvo garbinama kaip dievybė. Ši auksinė šventoji puma buvo tikriausiai naudojama tam tikroms apeigoms. Ji papuošta dvigalvių gyvačių eilėmis.

PUMA

Puma – lengvai prisitaikanti katė, kuri kaip namie jaučiasi ir atšiauriose, vėjuotose Pietų Amerikos pietinės dalies pakrantėse, ir ant Kolorado kalnų šlaitų JAV vakaruose. Ji slepiasi tarp uolų ir yra gera plaukikė, tačiau matoma retai, nors medžioja ne tik naktį, bet ir dieną. Pumos gyvena didelėse teritorijose ir medžiodamos apkeliauja ne vieną kvadratinį kilometrą.

APLINKOS PAKEITIMAS

Nors puma dažniausiai aptinkama kalnų srityse, ji gyvena ir Amazonės drėgnuosiuose atogrąžų miškuose.

Vyzdžiai apvalūs ir nesusitraukia į siaurą plyšelį, kaip mažųjų kačių

Puma

Lygumų klajūnai

NEMAŽAI KAČIŲ GYVENA stepėse (savanose), lygumose ir net dykumose. Didžiausia stepėse gyvenanti katė yra liūtas. Kitos dvi gana didelės lygumų katės – servalas ir karakalas paplitusios labai plačiai, nuo viso Afrikos žemyno iki Vakarų Azijos. Jos kur kas didesnės už kitas savanų kates. Lygumų katės veiklios daugiausia naktį ir medžioja smulkius gyvūnus: paukščius, graužikus, driežus, vabalus, gyvates. Jų kojos ilgesnės negu miškuose gyvenančių kačių, todėl gali gana greitai bėgti trumpus atstumus. Joms dažnai tenka sprukti nuo stambesnių plėšrūnų, tokių kaip hienos, kurios taikosi nužudyti jas maistui. Karakalas dar vadinamas dykumų lūšimi, nes ant ausų turi plaukų šepetėlius, bet jo uodega ne tokia trumpa kaip lūšies. Rytų Afrikoje servalas medžiojamas dėl mėsos ir kailio. Jų kailiais Vakaruose neprekiaujama, bet iš jų siuvami tradiciniai apsiaustai, kuriuos dėvi vietos gyventojai.

Juodos ausys su maždaug 4,5 cm ilgio plaukų šepetėliais

KARAKALAS
Karakalas yra turkų kalbos žodis, reiškiantis „juodos ausys". Karakalas paplitęs plačiau negu servalas ir randamas Vakarų Azijoje ir Indijoje bei Afrikoje. Veda du–tris jauniklius, kurie gimsta kitų gyvūnų išraustuose urvuose, olose arba tankiuose krūmuose. Karakalas tylus gyvūnas, bet kviesdamas porą, moka garsiai loti.

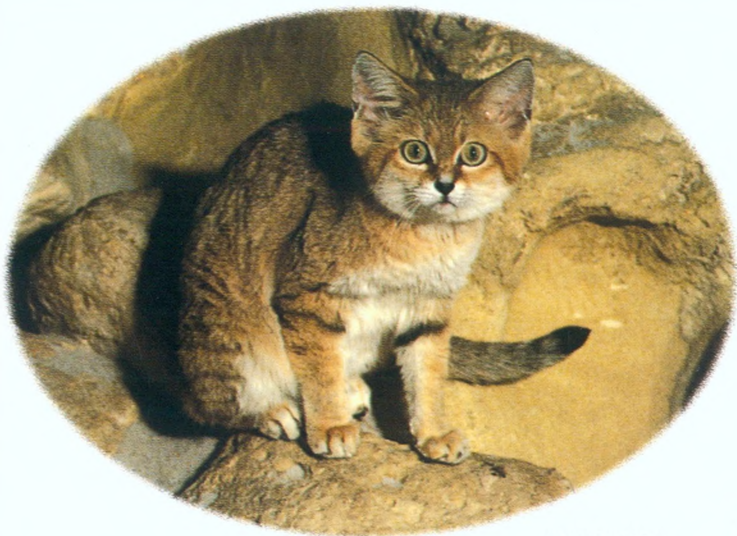
Ilgos, stiprios kojos leidžia greitai įsibėgėti

PAUKŠČIŲ MEDŽIOKLIS
Indijoje ir Persijoje (dabar Iranas) karakalas, kurį nesunku prijaukinti, buvo mokomas gaudyti kiškius ir paukščius. Jis puikus paukščių medžiotojas. Persekiodamas paukštį, kartais pašoka aukštai į orą ir pagauna jį, tvodamas letena. Karakalai gerai laipioja ir kartais žudo medžiuose tupinčius erelius.

IKI KAKLO ŽOLĖSE
Karakalas gyvena vešliose stepėse, sausuose brūzgynuose ir pusdykumėse. Aptinkamas Centrinėje Indijoje, Pietvakarių Azijoje ir Afrikoje.

MARGARITA

Retai matoma margarita – tikra dykumų gyventoja. Per alinantį dienos karštį ji miega kopų urve arba krūmuose, o naktį išlenda iš savo guolio ir medžioja smulkius dykumų gyvūnus – driežus, peles. Ji sugeba išgyventi be vandens, nes gauna pakankamai skysčio su grobiu. Ant pėdų margarita turi storas, plaukais apaugusias pagalvėles, todėl gali greitai judėti minkštu smėliu, o jos gelsvai rudas kailis susilieja su dykuma. Gyvena Sacharoje ir Vakarų Azijos dykumose.

SERVALAS

Servalas – viena įspūdingiausių savanos kačių. Turėdamas nedidelę galvą, dėmėtą kailį ir ilgas kojas, servalas labai panašus į mažą gepardą. Jis medžioja smulkius gyvūnus ir mėgsta gyventi arti vandens. Randamas visoje Centrinėje, Pietų ir Šiaurės vakarų Afrikoje. Servalas gerai laipioja ir, kaip karakalas, dažnai gaudo paukščius.

Trumpa, žiedais rainuota uodega su tamsiu galu

Labai ilgos priekinės kojos padeda greitai bėgti

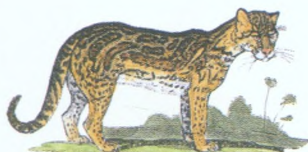
Trumpas tankus kailis šildo katę naktį ir vėsina dieną

JUODAKOJĖ KATĖ

Tai mažiausia laukinė katė, beveik perpus mažesnė už Afrikos palšąją katę (p. 44–45), bet sakoma, kad ji labai žiauri. Taip vadinama dėl to, kad jos kojų padai juodi. Gyvena atvirose pusdykumėse Pietų Afrikoje.

Uodega sudaro trečdalį galvos ir kūno ilgio

Ocelotas

Miškų katės

DAUGUMA MAŽŲJŲ KAČIŲ gyvena miškingose vietovėse, miškuose arba džiunglėse ir paplitusios visuose žemynuose, išskyrus Australaziją. Miškinės katės, kaip ir visi *Felidae* šeimos atstovai, išskyrus liūtą (p. 28–29), medžioja po vieną ir puola mažesnius gyvūnus – peles, driežus. Jos maitinasi, kai tik pasitaiko proga, ir ką nors sumedžiojusios gali nemažai suėsti. Beveik visos yra įspūdingos išvaizdos, turi stiprų ir lankstų kūną su dėmėtu arba dryžuotu kailiu ir dideles akis, kurios padeda medžiojant naktį (p. 16–17). Šios katės be galo baikščios ir jas sunku pastebėti jų gyvenamojoje aplinkoje, nes yra gerai užsimaskavusios. Tai paprastai tylūs gyvūnai, tačiau patinai kniaukia, norėdami atbaidyti priešus. Visoms šių kačių rūšims gresia išnykimas, nes nyksta jų buveinės ir, nepaisant gamtos apsaugos įstatymų ir smerkiamo visuomenės požiūrio, jos tebemedžiojamos dėl kailio, ypač Pietų Amerikoje, kur skurdas verčia žmones uždirbti pinigų visais įmanomais būdais.

ILGAUODEGĖS KATĖS
Ilgauodegės katės panašios į nedidelį ocelotą, bet yra lieknesnės ir turi ilgesnes kojas ir ilgesnę uodegą. Minta paukščiais ir gyvena Pietų Amerikos miškų medžiuose. Apie jas žinoma labai mažai.

LEOPARDINĖ KATĖ
Leopardinė katė – labiausiai paplitusi Pietų Azijos laukinė katė. Yra maždaug naminės katės dydžio ir labai į ją panaši. Gerai laipioja ir puikiai plaukia, todėl sugebėjo apsigyventi mažose, toli nuo krantų esančiose salose. Kinijoje jos vadinamos „piniginėmis katėmis“, nes jų kailio dėmės primena mažas monetas.

OCELOTAS
Nors ocelotas daugiausia gyvena miškuose, jis aptinkamas ir žolėje bei brūzgynuose nuo Arizonos iki Argentinos. Ocelotai dažnai gyvena poromis. Medžioja dieną, gerai plaukia. Miške gyvenančių ocelotų kailis tamsesnis, negu gyvenančių brūzgynuose. Dėl dryžių aplink kaklą Meksikoje jis vadinamas *tigrillo* („mažuoju tigru“). Pietų Amerikoje tai labiausiai medžiojama mažoji katė.

Ocelotas

PLOKŠČIAGALVĖ KATĖ
Tai reta ir nesugaunama katė iš Indijos ir kai kurių Pietryčių Azijos vietų. Jos kailis tamsiai rudas su baltais plaukų galiukais, kurie suteikia sidabrinį atspalvį. Apie jos elgseną žinoma nedaug, bet atrodo, kad ji gyvena upių pakrantėse ir tikriausiai gaudo žuvis, varles, paukščius bei smulkius žinduolius.

Uodegos apačioje esančios dėmės jos gale virsta žiedais

Žofrua katė

Baltos ausų dėmės – atpažinimo ženklas kitoms katėms

ŽOFRUA KATĖ

Žofrua katė (pavadinta pagal atradėją, XIX amžiaus gamtininką Etjeną Žofrua Sent–Hilerą) aptinkama Pietų Amerikos miškuose ir džiunglėse, nuo Patagonijos iki Bolivijos. Ji gali gyventi aukštai virš jūros lygio, todėl Argentinoje vadinama „kalnų katė". Gerai plaukioja ir laipioja, o dieną dažniausiai miega medyje.

Tamsios dėmės panašios į oceloto dėmes, tik mažesnės

Nagai, kuriuos dengia minkštos letenų pagalvėlės, pasigalanda laipiojant

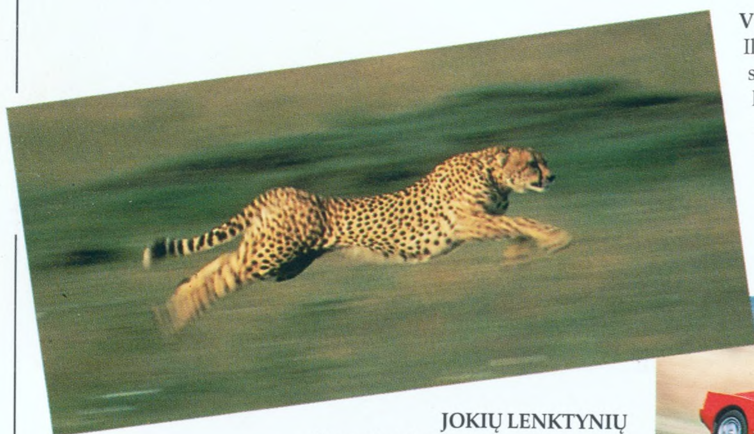
MIŠKŲ KIRTIMAS

Jei miškai bei džiunglės ir toliau bus dabartiniais tempais naikinami, paverčiant juos dirbama žeme, trapi gamtos pusiausvyra bus visiems laikams sutrikdyta, ir nuostabios miškuose gyvenančios katės netrukus išnyks.

Greičio karalius

GEPARDAS YRA GREIČIAUSIAS SAUSUMOS ŽINDUOLIS pasaulyje. Jis, kaip ir kitos katės, turi trumpą galvą ir gražų kailį, bet kai kuriais požiūriais jis nepanašus į tikrąsias kates. Skirtingai nuo kitų kačių, kurios puola grobį iš pasalų (p. 10–11), gepardą būtų galima pavadinti persekiojančia kate, nes jis prisitaikęs atviroje vietoje gaudyti greitai bėgančius gyvūnus, tokius kaip gazelės. Dėl to jis priskiriamas atskirai kačių šeimos grupei ir vadinamas kitokiu lotynišku vardu – *Acinonyx jubatus*. Gepardas išsirenka auką vogčiomis sėlindamas kaip ir kitos katės, bet po to persekioja gazelę arba antilopę labai greitai bėgdamas ir nužudo, įkąsdamas aštriais dantimis į sprandą. Jis dar minta kiškiais, perlinėmis vištomis ir labai retai net stručiais. Gepardų patelės gyvena atskirai ir gina savo teritoriją. Patinams leidžia prisiartinti tik rujos metu (p. 24–25). Skirtingai nuo vienišų patelių, gepardų patinai gyvena nedidelėmis grupėmis, bet su patele poruojasi tik grupei vadovaujantis patinas. Patinų grupė neįsileidžia į savo teritoriją jokių svetimų patinų ir net kartais nužudo įsibrovėlius.

Maža galva su trumpomis, apvaliomis ausimis

VISU GREIČIU PIRMYN
Ilgos gepardo kojos ir lankstus stuburas leidžia jam bėgti iki 96 km/h greičiu, greičiau už bet kokį kitą sausumos gyvūną. Filmuojant sužinota, kad nuo bėgimo pradžios maksimalų greitį gepardas pasiekia per 3 sekundes.

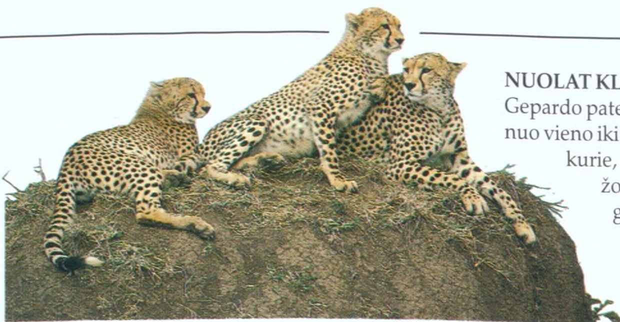
JOKIŲ LENKTYNIŲ
Gepardo įsibėgėjimas prilygsta šiam galingam *Ferrari*. Vis dėlto savo greitį gepardas išlaiko maždaug 170 m. Vairuotojams nederėtų su gepardu lenktyniauti.

Ilgos, lieknos kojos

Siauros, panašios į šuns letenos

JOKIO APVALKALO
Kaip ir šuniui, bėgant gepardui reikalingi ilgi nagai, kad galėtų gerai atsispirti nuo žemės. Todėl, skirtingai nuo kitų kačių, gepardo nagai neįtraukiami. Jo nagai neaštrūs, tik nežymiai riesti ir labai stiprūs.

NUOLAT KLAJONĖSE
Gepardo patelė paprastai atsiveda nuo vieno iki aštuonių jauniklių, kurie, kol dar maži, slepiasi žolėje. Ji neturi nuolatinio guolio ir kas keletą dienų perneša savo mažylius kitur.

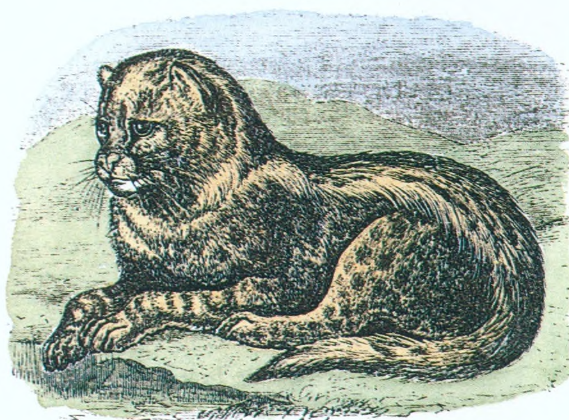
Lanksti raumeninga nugara

Stiprus pasturgalis

MEDŽIOTOJŲ PAGALBININKAS
Anksčiau gepardai buvo dažnai gaudomi ir mokomi padėti medžiotojams nudobti antilopes ir gazeles. Indų miniatiūrose, vaizduojančiose Mogolų imperatoriaus Akbaro viešpatavimą XVI amžiuje, parodytas gepardų vaidmuo. Pasiųsti paskui grobį, jie parblokšdavo jį ir laukdavo šeimininkų, kad šie grobį pribaigtų ir paimtų su savimi.

GEPARDAS
Gepardai darosi labai reti. Laukinės gamtos parkuose jų dieninę veiklą dažnai trikdo turistai ir, nors yra saugomi įstatymo, juos dėl kailio medžioja brakonieriai. Anksčiau gepardai buvo paplitę visoje Afrikoje ir Indijoje, bet šiandien pagrindinė populiacija gyvena Namibijoje ir Zimbabvėje. Gepardai medžioja dieną ir paprastai nutempia savo grobį į krūmus, kad jo nesudorotų grifai ir kiti plėšrūnai.

VISAS GAURUOTAS
Ant kaklo ir pečių kailis būna storesnis negu kitur. Jis sudaro lyg ir „karčius", kurie suaugėlių yra vos pastebimi, o mažų bei jaunų gyvūnų – gerai matomi, kaip šioje Viktorijos laikų graviūroje.

Dryžuota uodega sudaro daugiau kaip pusę galvos ir kūno ilgio

SUSILIEJUSIOS DĖMĖS
Karališkasis gepardas iš Zimbabvės ir pietinės Afrikos – labai retas porūšis, kuris anksčiau buvo priskiriamas atskirai rūšiai. Jo kailio dėmės ant nugaros susilieja į juostas.

Kačių giminė

Platesnė galva ir ilgesnis snukutis negu naminės katės

DAUGYBĖ ĮVAIRIAUSIŲ NAMINĖS KATĖS VEISLIŲ, paplitusių šiandien visame pasaulyje nuo Europos iki Japonijos, yra kilusios iš vienos laukinės rūšies, kuri lotyniškai vadinama *Felis silvestris* – miškinė katė, arba vilpišys. Ši nedidelė katė – plačiai paplitusi ir puikiai prisitaikanti rūšis, štai kodėl jai buvo taip lengva ir patogu gyventi greta žmogaus. Miškinė katė gyvena Europos miškuose, kalnuotuose Vakarų Azijos ir Indijos kraštuose bei Afrikos stepėse. Kiekvienoje vietoje ji yra šiek tiek kitokia. Šiaurės Europoje miškinė katė *(Felis silvestris grampia)* turi kresną kūną ir storą kailį, kad lengviau ištvertų šaltą klimatą. Afrikoje, kur karšta, ši katė, vadinama palšąja kate *(Felis silvestris lybica)*, turi lieknesnį kūną, ilgesnes kojas ir trumpo plauko kailį. Indijoje laukinė katė, arba Indijos stepinė katė *(Felis silvestris ornata)* gyvena karštame ir sausame krašte ir paprastai esti dėmėta. Yra daug laukinės katės atmainų, kurių spalva nežymiai skiriasi. Patelė paprastai esti blankesnė už patiną. Manoma, kad iš Afrikos palšosios katės greičiausiai kilo naminė katė, kurią Linėjus pavadino *Felis catus* (p. 10–11).

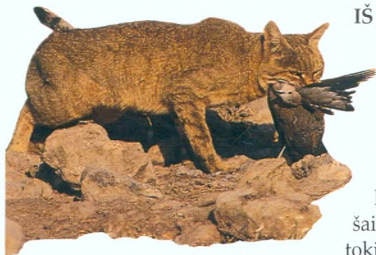
ŠKOTIJOS AUKŠTUMŲ LAUKINUKĖ
Šių Škotijos miškinių kačių vis dar nedaug aptinkama Škotijos miškuose, bet joms gresia išnykimas, nes kryžminasi su naminėmis katėmis, kurios gyvena kaip laukinės (sulaukėjusios katės, p. 60–61). Ši katė panaši į didelę stambaus sudėjimo rainą katę, bet yra daug nuožmesnė.

Škotijos miškinė katė

Trumpoka uodega buku galu

LAUKINIŲ KAČIŲ JAUNIKLIAI
Kačiukai paprastai išeina su motina medžioti sulaukę maždaug 12 savaičių, o būdami maždaug penkių mėnesių, tampa savarankiški. Palšosios katės jaunikliai gali tapti mielais naminiais gyvūnėliais, bet Škotijos miškinės katės jaunikliai yra sunkiai prijaukinami.

IŠ AFRIKOS
Palšosios katės paplitusios visoje Afrikoje daugelyje vietų, nuo dykumų iki miškingų vietovių. Poravimosi metu jos, kaip ir naminės katės, šaižiai kniaukia. Jos ne tokios baikščios kaip šiaurėje gyvenančios laukinės katės ir neretai laikosi arti kaimų bei ūkių ir kryžminasi su naminėmis katėmis.

NEIŠRANKIOJI
Indijos dykumų katė kryžminasi ir su palšąja, ir su namine kate, tad ji, be abejo, suvaidino tam tikrą vaidmenį naminės katės kilmės istorijoje. Turi ilgą uodegą juodu galu, o kojų padai juodi. Gyvena karštose sausose vietose ir medžioja smulkius gyvūnus (peles, driežus).

Apdraskytos ausys rodo, kad buvo ne vienos peštynės

VALDO KATĖS, TIESA?
Savo išvaizda ir elgsena naminė raina katė mažai kuo skiriasi nuo savo laukinio protėvio. Sakoma, kad tai katė prisijaukino žmogų, o ne atvirkščiai (p. 26–27).

Artimi giminaičiai

Vivera ir geneta nėra tikrosios katės, nors elgiasi panašiai ir kartais laikomos katėmis. Jos irgi plėšrūnės ir yra mangustų šeimos atstovės, kuriai dar priklauso retieji linzangai ir surikatos. Nors iš išorės jų galva panaši į katės galvą, tačiau kaukolės skiriasi.

GENETA
Nors šis gyvūnėlis turi ilgą, visai katėms nebūdingą uodegą, jo galva panaši į katės galvą.

VIVERA
Ir vivera, ir geneta yra miškų gyventojos ir medžioja bei maitinasi naktį. Jų kūnas išmargintas dėmėmis arba dryžiais.

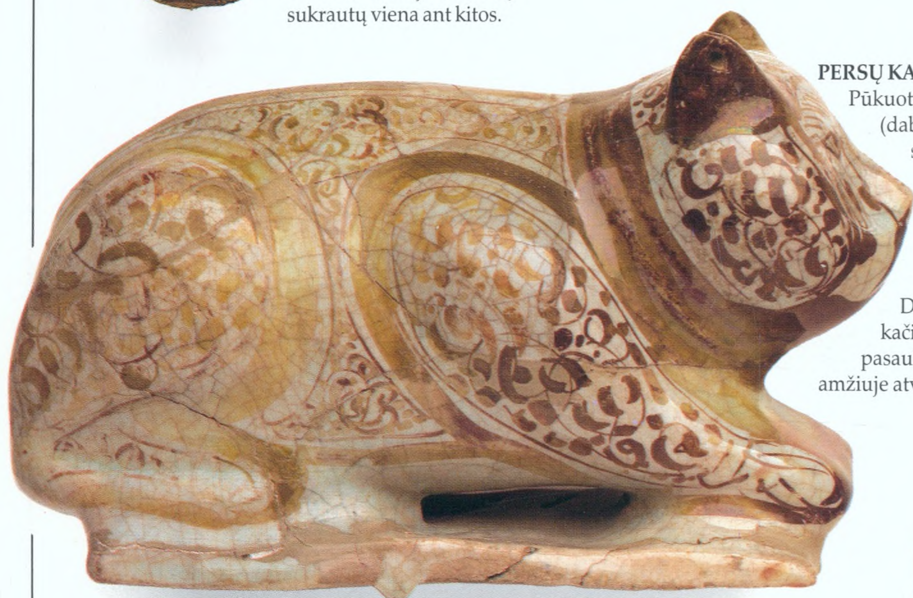
Indijos stepinė (arba laukinė) katė

Katės prijaukinimas

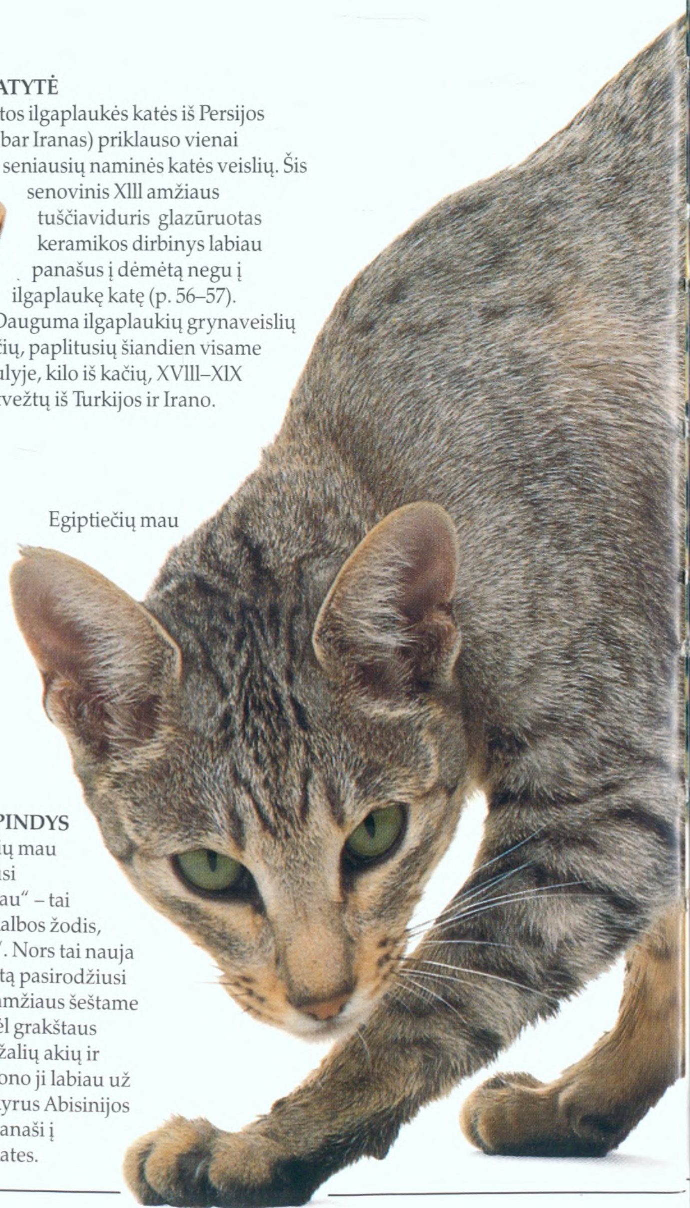

KATĖS TIKRIAUSIAI PRADĖJO GYVENTI ARČIAU ŽMONIŲ GYVENVIEČIŲ todėl, kad ten buvo nesunku prisigaudyti pelių ir žiurkių, kurios maitinosi grūdų atsargomis. Žmogus netrukus pamatė, kad katės naikina šiuos kenkėjus ir yra naudingos, todėl skatino jas pasilikti. Arti gyvenviečių gimę kačiukai, matyt, buvo prijaukinami ir netrukus katė tapo šeimynos dalimi. Niekas nežino, kada katė pirmą kartą pradėjo gyventi su žmonėmis, bet tai tikriausiai įvyko mažiausiai prieš 5000 metų. Didžiosios senovės Egipto civilizacijos suklestėjimo metu prieš 3000 metų katė jau buvo įprastinis naminis gyvūnas ir vaizduojama ne viename egiptiečių kapų paveiksle. Ilgainiui katė tapo vienu švenčiausių Egipto gyvūnų. Todėl visai galimas daiktas, kad pirmą kartą katę prijaukino senovės egiptiečiai ir tai, kad laukinė Šiaurės Afrikos katė gali būti laikoma visų naminių kačių protėviu (p. 44–45). Antra vertus, katė galėjo būti tuo pačiu metu prijaukinta daugelyje Europos ir Azijos šalių, kur tik buvo paplitusios laukinės katės. Šiandien naminių kačių yra visuose žmonių apgyvendintuose pasaulio kampeliuose.

NUMYLĖTINĖS MUMIJA
Nudvėsus kuriai nors šventai senovės Egipto katei, jos kūnas buvo mumifikuojamas (apdorojamas, kad neirtų), apvyniojamas juostomis ir padedamas į tam tikrą kapą. Kai praeitame amžiuje šiuos kapus pradėjo kasinėti archeologai, buvo rasta milijonai kačių, sukrautų viena ant kitos.

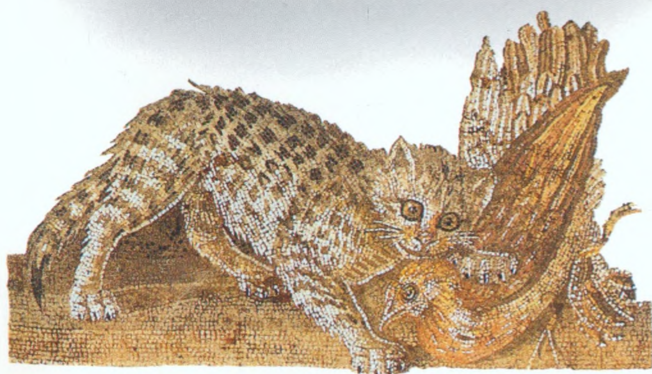

PERSŲ KATYTĖ
Pūkuotos ilgaplaukės katės iš Persijos (dabar Iranas) priklauso vienai seniausių naminės katės veislių. Šis senovinis XIII amžiaus tuščiaviduris glazūruotas keramikos dirbinys labiau panašus į dėmėtą negu į ilgaplaukę katę (p. 56–57). Dauguma ilgaplaukių grynaveislių kačių, paplitusių šiandien visame pasaulyje, kilo iš kačių, XVIII–XIX amžiuje atvežtų iš Turkijos ir Irano.

Egiptiečių mau

SENOVĖS ATSPINDYS
Dėmėta egiptiečių mau yra iš Egipto kilusi naminė katė. „Mau" – tai senovės graikų kalbos žodis, reiškiantis „katė". Nors tai nauja veislė, pirmą kartą pasirodžiusi Europoje mūsų amžiaus šeštame dešimtmetyje, dėl grakštaus lankstaus kūno, žalių akių ir blankaus kailio fono ji labiau už kitas, nebent išskyrus Abisinijos katę (p. 52–53), panaši į senovės Egipto kates.

POMPĖJOS NAMINIS GYVŪNAS
Po Vezuvijaus išsiveržimo Italijoje 79 m. po Kr. buvo sugriauta netoli esanti Pompėja ir Herkulanumas, bet miestus užliejusi lava išsaugojo daug jų gyvenimo daiktinių liudijimų. Ši mozaika, vaizduojanti paukštį nešančią katę, buvo rasta gana gerai išsilaikiusi.

PEŠASI KAIP ŠUO SU KATE
Du graikų vyrai, matyt, skatina savo gyvūnus susipešti. Įdomu, kad ir šuo, ir katė su pavadėliu. Iš šuns pozos – prie žemės prigludusių priekinių kojų ir atkištos nosies – matyti, kad jis nenusiteikęs peštynėms. Jis tik nori paerzinti katę, kuri riečia aukštyn nugarą ir pasiruošusi pulti.

MEDŽIOKLINĖ KATĖ
Egipto skulptoriaus Nebamono (apie 1400 m. pr. Kr.) kapavietės sieninis paveikslas vaizduoja velionį, medžiojantį laukinius paukščius Nilo deltoje. Šiame fragmente matome jo pagalbininkę katę, nešančią šeimininkui pašautus paukščius. Du paukščius ji laiko naguose, o vieną nasruose.

KATĖ ANT PJEDESTALO
Katės labiausiai buvo šlovinamos Egipte, garbinant katę – deivę Bastą, kuri buvo vaizduojama kaip moteris su katės galva. Rankose ji dažniausiai laikė sistrą (muzikos instrumentą) ir egidą (skydą), papuoštą liūtės galva. Basta buvo siejama su laime ir šiluma. Ji mėgo, kai žmonės šoka ir linksminasi.

Kadangi katės buvo laikomos šventomis, jomis būdavo puošiami juvelyriniai dirbiniai, tokie kaip šis auksinis egiptiečių žiedas su karneoliu.

GYVATĖS NUŽUDYMAS
Šioje egiptiečių *Mirusiųjų knygos* iliustracijoje katės pavidalo saulės dievas Ra nužudo Apepą, tamsybių gyvatę.

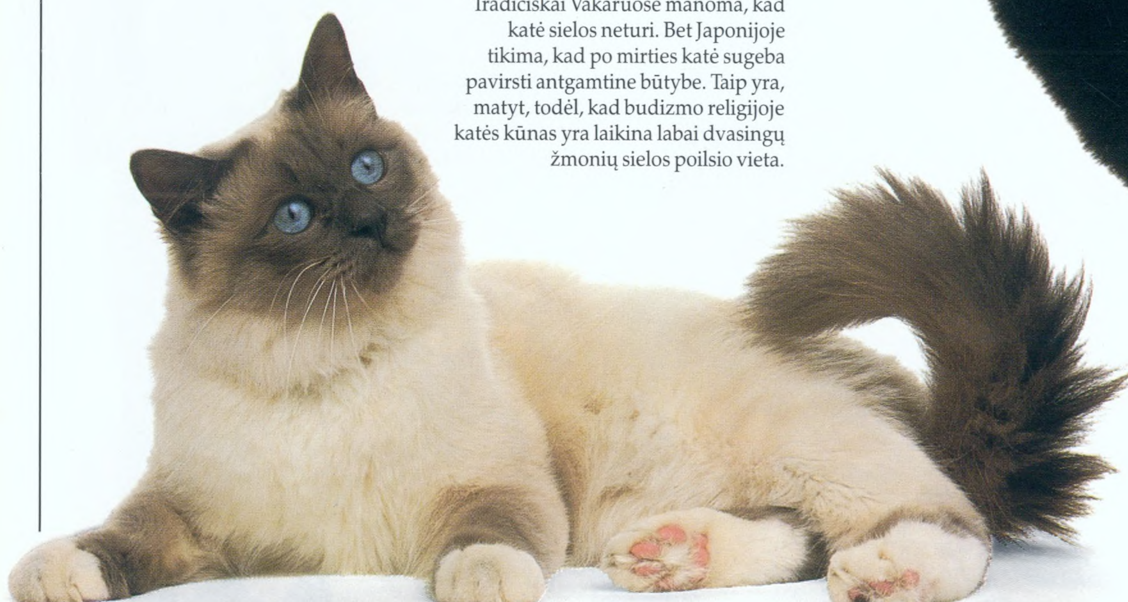
DRAUGĖ KATĖ
Katė yra svarbi rusų liaudies pasakų veikėja

Mitai ir legendos

PER PASKUTINIUS 3000 METŲ, nuo to laiko, kai senovės Egipte katės buvo laikomos šventais gyvūnais, jos užėmė svarbią vietą daugelio pasaulio šalių folklore. Šunys niekada nebuvo taip dažnai minimi apsakymuose ir legendose. Tai, matyt, lėmė mįslinga katės prigimtis: dieną ji suglebusi, meili ir apsnūdusi, o naktį virsta negirdima ir įgudusia medžiotoja. Daugybė kačių buvo žiauriai nužudyta Europos šalyse vėlyvaisiais viduramžiais, nes tikėta, kad jos susijusios su kerėjimu. Kačių gyvenimas buvo kur kas laimingesnis Rytų šalyse, tokiose kaip Mianmaras (Birma), kur bet kokios mistinės galios buvo labai vertinamos. Jūroje katės irgi turėjo gerą vardą – ne tik todėl, kad naikindavo laivuose žiurkes, bet ir todėl, kad dauguma jūreivių tikėjo, jog katės nujaučia audrą.

PASAKOJIMAS APIE VAIDUOKLIUS
Tradiciškai Vakaruose manoma, kad katė sielos neturi. Bet Japonijoje tikima, kad po mirties katė sugeba pavirsti antgamtine būtybe. Taip yra, matyt, todėl, kad budizmo religijoje katės kūnas yra laikina labai dvasingų žmonių sielos poilsio vieta.

ŠVENTOJI BIRMOS KATĖ
Birmos katė yra šventoji Mianmaro katė. Pasak legendos, viena Birmos šventovė buvo užpulta, o jos vyriausiasis dvasininkas nužudytas. Jo mėgiama balta šventyklos katė užšoko ant jo galvos ir virto Birmos kate. Letenos, lietusios dvasininką, liko baltos spalvos, kuri simbolizuoja gėrį. Šis stebuklas įkvėpė kitus dvasininkus išvyti įsibrovėlius.

KAČIŲ KINKINYS
Renesanso pradžioje katės Europoje buvo žiauriai persekiojamos, tikriausiai dėl atgijusio susidomėjimo senovės skandinavų meilės deive Frėja, kurios kovos vežimą traukė katės. Tai paskatino Katalikų Bažnyčią imtis gelbėti Europą nuo pagonybės simbolių.

KATĖ BENDRININKĖ
Tris šimtmečius, nuo maždaug 1400 m., katė buvo laikoma raganos bendrininke. Manyta, kad ji turinti ryšį su velniu. Be to, tikėta, kad panorėjusios raganos gali lengvai pasiversti kate. Todėl katės buvo persekiojamos ir daugelyje Europos vietų, ypač Mecos mieste (Šiaurės Prancūzija), buvo masiškai deginamos.

NEIŠSKIRIAMIEJI
Ernstas Blofeldas, didžiausias šnipo 007 Džeimso Bondo priešas, bendraudamas su Džeimsu, visada laikydavo iš šono baltą persų katę.

JUODOJI MAGIJA
Per daugelį amžių požiūris į juodą katę, kaip sėkmės arba bloga lemiantį ženklą, ne kartą keitėsi ir įvairiose šalyse buvo skirtingas. Anglai įsitikinę, kad jei juoda katė perbėgo kelią – sėkmės ženklas, o kai kuriose JAV Vidurio Vakarų valstijose manoma, kad jei juoda katė užsuko į namus – geras ženklas, bet jei juose pasilieka – blogas ženklas.

Juoda trumpaplaukė britų katė

BATUOTAS KATINAS
Kadaise Pietų Prancūzijoje buvo tikima katėmis burtininkėmis. Viena iš tokių nuostabiausių kačių buvo Šarlio Pero (Perrault) sukurtas Batuotas katinas, kuris buvo toks gudrus, kad laimėjo savo šeimininkui turtus ir apvesdino su princese.

Aristokratės

Britų nacionalinio kačių klubo ženklelį 1887 m. sukūrė Luisas Veinas (Wain).

XIX AMŽIAUS VIDURYJE tapo madinga laikyti egzotiškas kates. Kūrėsi klubai jų standartams patvirtinti ir tipams palyginti. XX amžiuje parodų rengimo mada paskatino išvesti daug veislių, kurių kiekviena nepaprastai skiriasi nuo savo laukinio protėvio, ir tiesiog sunku patikėti, kad kiekvienoje katėje – parodos čempionėje – glūdi laukinis gyvūnas su medžiotojo instinktais. Tačiau pagrindinės kačių elgsenos ypatybės nesikeičia, nors kartais ir atrodo, kad jos kinta. Kartais taip yra todėl, kad grynaveisliai kačiukai, norint vėliau juos parduoti, auginami ne žmogaus namuose, o dideliais kiekiais kačių veisyklose. Norint, kad katė taptų šeimos numylėtine, ją reikia prižiūrėti ir su ja bendrauti kiek galima anksčiau nuo gimimo. Jei kačiukas auginamas be tokio ryšio su žmogumi, o po to šešių savaičių amžiaus atskiriamas nuo motinos ir atiduodamas kokiai nors šeimai, jis gali pasidaryti nervingas. Tai dažniausiai siejama su jo grynakrauje veisle arba aristokratišku būdu, bet iš tikrųjų taip yra dėl bendravimo stokos nuo pat gimimo ir nuo per ankstyvo išskyrimo su motina.

PIRMOJI PARODA
Harisonas Veiras (Weir), pirmosios pasaulyje 1871 m. kačių parodos Londone rengėjas, su prizininku – persų kačiuku.

PASIPUIKAVIMAS PRIEŠ KITUS
Teigiama, kad grynaveislių kačių parodos padėjo sukurti tą daugybę veislių, gyvuojančių šiandien pasaulyje, tačiau daug kas mano, kad auginant gyvūnus eksperimentavimas yra neleistinas dalykas. Ši čempionė Birmos katė tikrai neatrodo nelaiminga tarp šių prašmatnių daiktų.

PŪKUOTA GRAŽUOLĖ
Labai svarbu nuolat rūpestingai šukuoti ilgaplaukių kačių kailį (p. 62–63), kad jis nesusiveltų ir kad būtų pašalinti negyvi plaukai. Tai ypač svarbu prieš kačių parodą, kad katė būtų pūkuota ir kuo geriau atrodytų.

Sodriai oranžinės spalvos kailis

Kresnas, žemas kūnas

ORANŽAI
Ilgaplaukiai redselfai iš pradžių dėl suprantamų priežasčių buvo vadinami oranžais. Tai gana reta veislė. Gražus rausvas kailis turi būti be kokių nors atspalvių ir rainumo žymių.

Ausys kartais beveik permatomos

Kūnas raumeningas, bet elegantiškas

Rusų melsvosios katės profilis labai „aristokratiškas“. Nosis pleištiška, ausys didelės ir šiek tiek smailios

Rusų melsvoji katė

Tarp žaliai melsvų akių platus tarpas

MELSVOJI GRAŽUOLĖ
Rusų melsvoji katė buvo įvairiai vadinama – ispanų kate, Maltos kate, bet manoma, kad tai rusų veislė. Žinoma, kad į Didžiąją Britaniją ji buvo atvežta XVI amžiuje. Viena iš garsiausių buvo Vaška, caro Nikolajaus I numylėtinė.

Ilgos, dailios kojos su mažomis ovaliomis letenėlėmis

Storas, susidedantis iš vienodo ilgio dengiamųjų plaukų ir pavilnės kailis, atrodo kaip pliušinis

Ilga, smailėjanti uodega

Stiprios užpakalinės kojos

Didelės ir apvalios vario spalvos akys

Ilgaplaukis redselfas

Mažos, apvalios ausys

NELEMTASIS TRYLIKA
1898 m. trylikos žmonių draugija pietavo garsiame Londono *Savoy* viešbutyje. Pirmasis išvykęs svečias netrukus po to buvo nužudytas – senasis prietaras pasiteisino. XX amžiaus 3 dešimtmetyje skulptorius Bazilijus Jonidas *(Ionides)* gavo užsakymą išdrožti maždaug 1 m aukščio medinę kėdę. Šiandien, kai *Savoy* viešbutyje pietauja 13 žmonių, prie stalo visada sėdi ir katinas Kasparas, kuriam patiekiami visi valgiai.

Redselfo profilis labai skiriasi nuo rusų melsvosios katės profilio. Nosis tokia plokščia, kad gyvūnėliui kartais sunku per ją kvėpuoti

Trumpos, tvirtos kojos

Amerikiečių portretuose, kaip ir šiame, tapytame Ami Filips (Phillips; 1788–1865), neretai būdavo vaizduojamas ir šeimos numylėtinis.

Trumpaplaukės katės

Maždaug prieš šimtą metų beveik visos katės buvo trumpaplaukės. Taip buvo todėl, kad katė galėjo lengviau išlikti ir apsiginti, turėdama trumpą kailį. Jai negrėsė pavojus įsipainioti tarp šakų arba būti priešų nutvertai už ilgų plaukų, buvo mažiau galimybių susirgti odos liga dėl susivėlusio kailio. Net ir šiandien trumpaplaukių kačių veislės yra atsparesnės. Grynaveislės trumpaplaukės katės skirstomos į tris pagrindines grupes: britų trumpaplaukes, Amerikos trumpaplaukes ir užsienio, arba Rytų trumpaplaukes katės. Britų trumpaplaukė katė yra kresna, raumeninga, trumpokų kojų. Amerikos trumpaplaukė katė kilo iš britų trumpaplaukių kačių protėvių, kuriuos į JAV atsivežė pirmieji naujakuriai. Ji didesnė ir lankstesnė už britų katę ir turi šiek tiek ilgesnes kojas. Į Australiją katės pateko irgi su pirmaisiais naujakuriais apie 1788 m. Šiandien Rytų trumpaplaukės katės yra vienos populiariausių kačių. Jų kailis švelnesnis ir glotnesnis negu kitų trumpaplaukių kačių, o kojos ilgesnės. Siamo ir Abisinijos katė yra dvi gerai žinomos jų veislės. Yra daug negrynaveislių trumpaplaukių kačių, įvairiausios formos ir dydžio, ir jos gali būti tokios pat gražios, kaip ir jų „kilmingos" pusseserės.

TAI BENT SMAGUMĖLIS!
Mūsų amžiaus pradžioje mielų kačiukų piešiniais, tokiais kaip šie, buvo dažnai iliustruojami įvairūs atvirukai. Siūlų ritės ir dabar yra mėgiamas kačiukų žaislas.

Didelės smailios ausys yra toli viena nuo kitos

Migdoliškos žalios akys

ABISINIJOS KATĖ
Niekas gerai nežino, kur buvo pirmą kartą išvesta Abisinijos katė, bet ji panaši į kates, vaizduojamas senovės Egipto kapaviečių piešiniuose. Ji būna įvairių spalvų: įprastinės (rudos), rausvai rudos, gelsvai rudos, alyvų (šviesiai rožiškai pilkos) ir sidabrinės. Tai labai graži ir grakšti katė.

Mažos ovalios letenėlės su juodomis pagalvėlėmis

Ilgoka uodega juodu galu

Didelės ausys yra aukštai ant galvos

Širdiškas snukutis su apvaliomis, ryškiai žaliomis akimis

Vėžlio kiauto piešinio su lopais baltos spalvos kailis dengia kresną kūną

VĖŽLIO KIAUTO PIEŠINIO SU BALTOS SPALVOS LOPAIS KATĖ

Šios gražios katės, turinčios būdingą kailį, yra gerai žinomos, bet jas sunku veisti. Kad gimtų vėžlio kiauto piešinio kačiukas, pateles geriausia poruoti su vienspalviais juodos, rausvos arba kreminės spalvos patinais, bet net ir tada gali būti tik vienas arba ir nei vieno norimos spalvos kačiuko. Vėžlio kiauto piešinio katės beveik visada būna patelės. Tai puikaus būdo katės ir būna nuostabios šeimos numylėtinės.

Kai nugara išlenkta, kailis persiskiria

SMALSUOLIS

Kaip ir visoms katėms, šiam rainiui rūpi, kas dedasi aplinkui, ir jis išsirinko tikrai gerą vietą stebėjimui. Negrynaveislės katės kartais ne tokios baikščios kaip grynaveislės (p. 50–51) ir paprastai būna puikūs naminiai gyvūnai.

Mažos, ovalios letenos. Jų pagalvėlės būna nuo mėlynos iki šviesiai violetinės spalvos

KORATAS

Koratas – viena iš seniausių kačių veislių. Ji kilusi iš Tailando. Manoma, kad ji atnešanti laimę. XX amžiaus 6 dešimtmetyje ši veislė pirmą kartą pateko į JAV, o Didžiojoje Britanijoje pasirodė tik 8 dešimtmetyje. Tai švelni, gana baikšti katė. Turi širdelės formos galvą, tamsiai mėlynos spalvos kailį ir mažai skiriasi nuo savo senovės protėvių.

BURMOS KATĖ

Kaip ir Abisinijos katės, Burmos katės kailis būna įvairios spalvos, iš kurių ruda yra pirminė ir, daugelio nuomone, ideali spalva. Anot rašytinių šaltinių, rudos katės, panašios į dabartines Burmos kates, gyveno Mianmare budistų šventyklose jau XV amžiuje. Tai meili ir protinga katė, nemėgstanti būti viena. Jai labiausiai patinka gulėti ant lovos.

Tęsinys kitame puslapyje

PONAI KLARKAI IR PERSI
Dailininkai, be abejo, mėgsta tapyti kates. Nuo Leonardo da Vinči laikų iki pat šių dienų katės buvo įamžintos ne viename žymiame meno kūrinyje. Šiame garsiame Deivido Hoknio (Hockney) paveiksle, vaizduojančiame jo draugus Osį Klarką (Clark) ir jo buvusią žmoną Seliją Bertvel (Birtwell), jų didelė balta katė yra beveik centrinė paveikslo figūra.

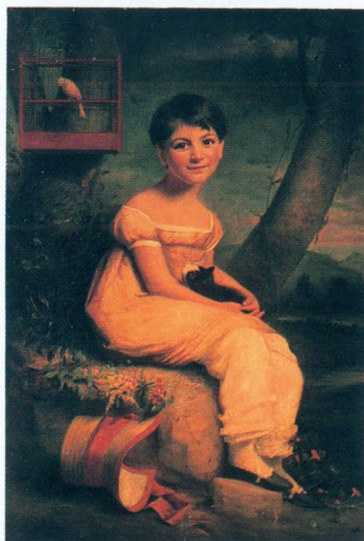
VILTIS VISAD GYVA
Ši katė užuodžia, kad narvelyje buvo paukštis

Rausva su baltomis dėmėmis katė

PONAS MISTOFELIS
T. S. Elioto (Eliot) eilėraščių rinkinyje *Seno oposumo praktiškų kačių knyga* aprašomos nuostabios įvairaus būdo katės. Ponas Mistofelis (kaip ir visos juodos katės, p. 48–49) turi magiškų savybių. Eliotas apibūdina jį kaip „nepaprastą katiną burtininką“.

Žieduota papurusi uodega

PANELĖ ZOE DE BELEKUR
Šią labai būdingą XVIII amžiaus mergaitę nutapė škotų dailininkas Džordžas Votsonas (Watson, 1767–1837). Tais laikais katės buvo laikomos tinkamiausiais gyvūnėliais jaunoms panelėms.

SPALVOS PAKEITIMAS
Kadangi rusų melsvoji katė labai populiari, bandyta išvesti visiškai juodą ir visiškai baltą jos atmainą. Įdomu, kad rusų melsvosios katės populiariausios Naujojoje Zelandijoje.

VOŽTELĖTA PER GALVĄ
Šis labai neįprastas amerikiečių primityviojo meno kūrinys, vaizduojantis katės galvą su paukščiu nasruose, tikriausiai buvo nutapytas kaip duoklė gerajai katei medžiotojai (pirmosiose amerikiečių sodybose katės vaidino svarbų vaidmenį), o gal tai buvo kieno nors šeimos emblema.

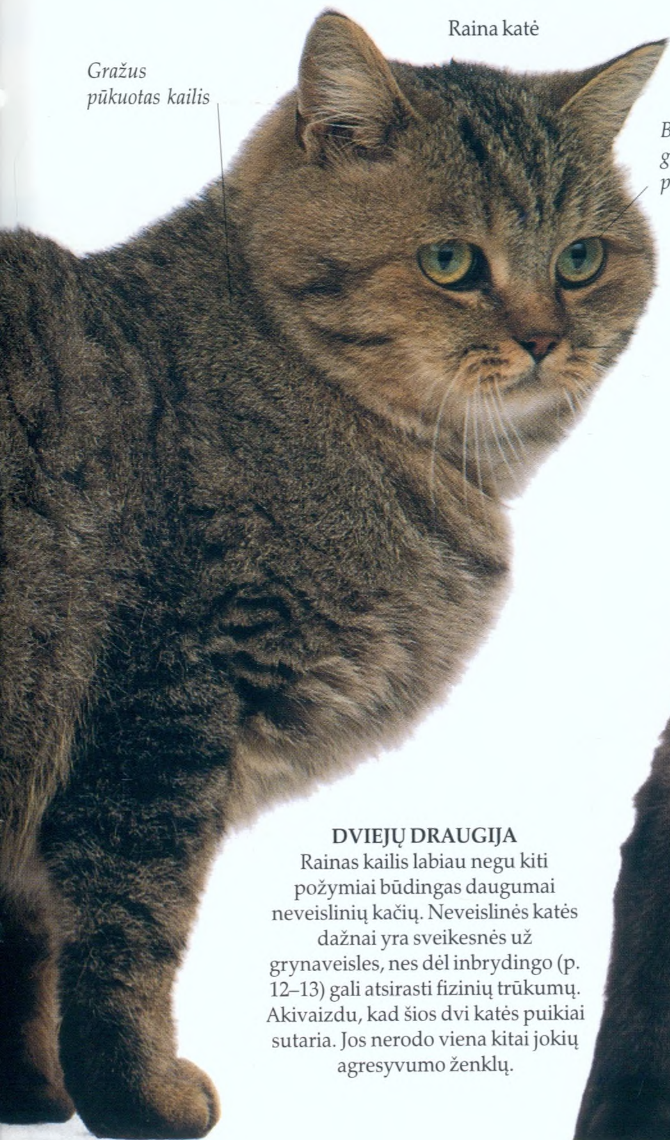
SIAMO KATĖ
Katės, panašios į Siamo kates, ne vieną šimtmetį gyveno Tailande (buvusiame Siame). Manoma, kad pirmoji Siamo katė, atvežta į Didžiąją Britaniją XIX amžiaus 9 dešimtmetyje, buvo Siamo karaliaus dovana britų konsului. Tai be galo protinga ir triukšminga katė, labai ištikima šeimininkui ir nepaprastai pavydi.

Plona, smailėjanti uodega

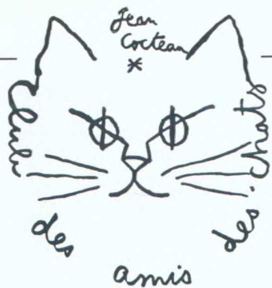
Ilgos ir smailios ausys

Ilgos lieknos kojos

Mažos, dailios letenėlės

DVIEJŲ DRAUGIJA
Rainas kailis labiau negu kiti požymiai būdingas daugumai neveislinių kačių. Neveislinės katės dažnai yra sveikesnės už grynaveisles, nes dėl inbrydingo (p. 12–13) gali atsirasti fizinių trūkumų. Akivaizdu, kad šios dvi katės puikiai sutaria. Jos nerodo viena kitai jokių agresyvumo ženklų.

Šią emblemą sukūrė žymus prancūzų menininkas, rašytojas ir kačių mylėtojas Žanas Kokto (Cocteau; 1889–1963).

Ilgaplaukės katės

VISŲ LAUKINIŲ KAČIŲ KAILIS SUSIDEDA IŠ DVIEJŲ SLUOKSNIŲ (p. 14–15), o šaltuose kraštuose visų žinduolių, tarp jų ir kačių, kailis paprastai būna tankesnis ir ilgesnio plauko, negu gyvenančių karštuose kraštuose. Bet nė viena laukinė katė neturi prašmatnaus ilgaplaukės naminės katės kailio (nors manulas nedaug teatsilieka). Ilgi plaukai laukinei katei tik trukdytų, nes ji įsiveltų į krūmus ir juose įstrigtų (p. 52–53). Kadangi ilgaplaukės katės labai žavios ir mielos, kačių augintojai anksčiau specialiai stengėsi atrinkti ilgesnius plaukus turinčias kates, todėl dabar jos gana dažnos. Seniausia ilgaplaukių kačių veislė yra tikriausiai persų katės, ir dauguma ilgaplaukių kačių yra šio tipo. Per paskutinius kelis šimtmečius ši veislė, matyt, ne vieną kartą buvo atvežta į Europą iš Vakarų Azijos. Angoros veislė yra labai sena, kilusi iš Turkijos. Ilgaplaukės katės paprastai iš prigimties būna ramios ir yra puikūs keturkojai draugai, bet jų priežiūrai būtina skirti daugiau dėmesio negu trumpaplaukėms katėms.

BIRMOS KATĖ
Birmos katės kūnas ilgesnis už tipiškos ilgaplaukės katės ir turi būdingas žymes, panašias į Siamo katės. Pasak legendos, ši veislė kilusi iš baltos šventyklose laikytos katės (p. 48–49), bet iš tikrųjų ji, matyt, išvesta, kryžminant Siamo ir persų kates. Jos letenėlės visada baltos.

Didelės ir apvalios baltos letenos

ANGOROS KATĖ
Šioje senovinėje graviūroje pavaizduota angoros katė – galbūt pirmoji Europoje išvesta ilgaplaukė katė. Ji kilusi iš Turkijos.

Apykaklė

Trumpa galva su ilga, rožiniu galiuku nosimi

Ilga, pūkuota uodega

TURKŲ VAN KATĖ
Ši katė neretai vadinama plaukiojančia turkų kate, nes jai labai patinka žaisti vandenyje. Jos pavadinimas kilęs iš nuošalios Pietryčių Turkijos vietos prie Vano ežero, kur buvo auginama jau kelis šimtmečius.

MANULAS
Šią katę atrado vokiečių gamtininkas Pėteris Simonas Palas (Pallas; 1741–1811) palei Kaspijos jūrą. Labai tankus ir ilgo plauko kailis saugo ją nuo atšiauraus gyvenamosios vietos klimato. Palas manė, jog manulas yra ilgaplaukės naminės katės protėvis, bet dabar šios nuomonės atsisakyta.

Pūkuota, buku galu uodega

REDSELFAS
Ši veislė buvo demonstruojama Didžiojoje Britanijoje XIX amžiaus pabaigoje (p. 50–51), bet per Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinį karą grynaveislių kačių veisimo darbas nutrūko, ir Europoje bei Britanijoje ši veislė tapo reta. Pastaraisiais metais ja vėl susidomėta, bet grynaveislių redselfų išliko labai nedaug.

MEINO MEŠKĖNAS
Meino meškėnas – seniausia ir viena stambiausių Amerikos kačių veislių. Manoma, kad kadaise ši katė laisvai klajojo po Meino valstiją ir buvo lyginama su meškėnu, kuris turi panašias žymes bei panašius medžiojimo įpročius – iš čia ir kilo jos pavadinimas. Iš tiesų ji greičiausiai kilusi iš Amerikos fermų kačių ir ilgaplaukių kačių, kurių iš Europos atsiveždavo jūreiviai.

Stiprios kojos su didelėmis apvaliomis letenomis

Amerikiečių menininkės Elizabetos Norton (Norton; 1887–1985) spalvotas medžio raižinys

Keistos katės

ČEŠYRO KATINAS
Šis vitražas sukurtas, minint anglų rašytoją Luisą Kerolį (Carrol, 1832–1898), kuris knygoje *Alisa stebuklų šalyje* įamžino nuolat šypsantį Češyro katiną.

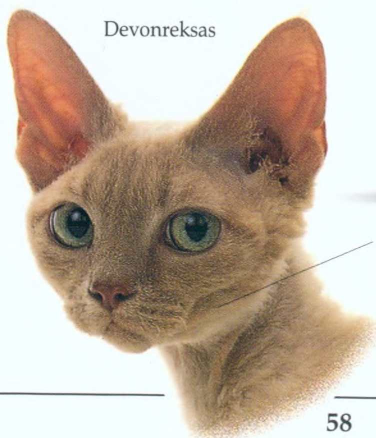
KATES PRADĖTA VEISTI tik XX amžiaus pradžioje (p. 50–51). Buvo siekiama, kad kačių kailis būtų įvairios spalvos arba labai pūkuotas, ausys labai didelės, uodega trumpa. Per šį neilgą laikotarpį išvesta daug įvairių veislių. Atrankinio veisimo būdu galima pakeisti beveik visas katės kūno dalis. Pasitaiko, kad šios neįprastos savybės pasireiškia ir laukinėje katėje kaip natūrali mutacija, bet toks gyvūnas tikriausiai žus, nespėjęs perduoti šių anomalijų palikuonims. Auginant namines kates, inbrydingo (kryžminant artimai giminingas kates) bei atrankos būdu galima gauti palikuonis, pasižyminčius įvairiomis savybėmis. Jauniklius tinkamai prižiūrint, norimos savybės įtvirtinamos ir tobulinamos. Kartais neįprasti gamtos tvariniai, pavyzdžiui, baltasis tigras, bei naujos naminių kačių veislės, tokios kaip burmila – Burmos katės ir šinšilos mišrūnė, yra visai sveiki gyvūnai. Bet gana dažnai, taikant besaikį inbrydingą, išvedamas gyvūnas su rimtais sveikatos sutrikimais. Ar kačių augintojai ir toliau turėtų stengtis išvedinėti naujas veisles, klausimas lieka neišspręstas.

SFINKSAS
Ši katė tikrai nėra labai patrauklios išvaizdos. Beplaukiai kačiukai kartais gimsta kaip natūrali genetinė anomalija. Vienas toks kačiukas, kurį 1966 m. Kanadoje atsivedė paprasta juodai balta katė, buvo panaudotas kaip reproduktorius (katinas, naudojamas katei apvaisinti) naujai beplaukių kačių veislei išvesti.

DEVONREKSAS
Mutacijos būdu išvesti devonreksai ir kornreksai (kilę iš Devonšyro ir Kornvalio, Anglija) įdomūs tuo, kad kiekvienas jų kūno plaukelis yra minkštas ir garbanotas. Tai sveiki gyvūnėliai, atsidavę šeimos numylėtiniai.

Banguotas kailis trumpas, minkštas ir prigludęs, be dengiamųjų plaukų (p. 14–15)

Devonreksas

Galva pleištiška su ilgoka nosimi. Nosis turi būti maždaug tos pačios spalvos kaip ir kailis. Ausys didelės ir šiek tiek apvalios, akys migdoliškos

Garbanoti net ūsai

PELĖDA IR KATINĖLIS
Katės ir paukščio draugystė būtų išties keistas dalykas. Tačiau Edvardo Lyro (Lear, 1812–1888) eilėraštyje pelėda ir katinėlis pamilsta vienas kitą, susituokia ir nuo to laiko laimingai gyvena.

MIŠRI PORA

Zoologijos soduose ir cirkuose kartais poruojasi liūtai ir tigrai. Kai tėvas yra liūtas, jaunikliai vadinami ligrais, o kai tėvas yra tigras – tigrilais. Šie gyvūnai, nors ir sveiki, dažniausiai būna nevaisingi. Tačiau Miunchene ligro patelė buvo sėkmingai suporuota su liūtu, ir jos palikuonys sulaukė brandos amžiaus.

Ilga, lanksti uodega

MENO KATĖ

Uodegos neturintis kačiukas gali gimti bet kurioje vadoje, bet Meno katė yra sena kačių veislė. „Meno" reiškia kilusi iš Meno salos, esančios į šiaurės vakarus nuo Anglijos krantų. Beuodegės katės paplito ten mažiausiai prieš 200 metų, tačiau šios veislės katės tikriausiai kilusios ne iš šios salos, bet atsirado dėl jos geografinės izoliacijos ir giminingų kačių poravimosi (inbrydingo; p. 12–13).

Aiškūs juodos, kreminės, oranžinės ir baltos spalvos kailio lopai

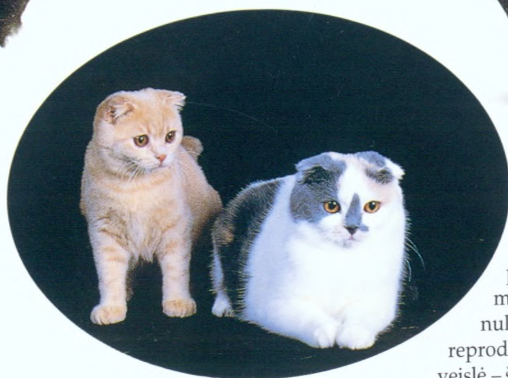
Meno katės gali visai neturėti uodegos, turėti mažą strampą, judrią uodegos liekaną arba trumputę uodegą

Stiprios užpakalinės kojos

NESPALVOTAS

Įspūdingi baltieji tigrai anksčiau buvo gana dažni Centrinės Indijos šiaurėje ir rytuose, bet dabar jų ten labai mažai. Neįprasta spalva priklauso nuo baltą spalvą lemiančių genų dominavimo. Panašią baltą spalvą lemiančių genų yra ir naminių kačių genotipe.

NULĖPAUSĖS

Nulėpusios arba nukarusios ausys – dažnas naminių šunų bruožas, bet kačių atveju tai retenybė. Nulėpusios ausys, kaip ir uodegos nebuvimas, pasitaiko kaip natūrali mutacija. 1961 m. Škotijoje gimė baltas kačiukas su nulėpusiomis ausimis. Panaudojant jį kaip reproduktorių, buvo išvesta nauja kačių veislė – škotų nulėpausės.

Iliustracija iš Edvardo Topselio (Topsell) *Keturkojų žvėrių istorijos*, 1607 m.

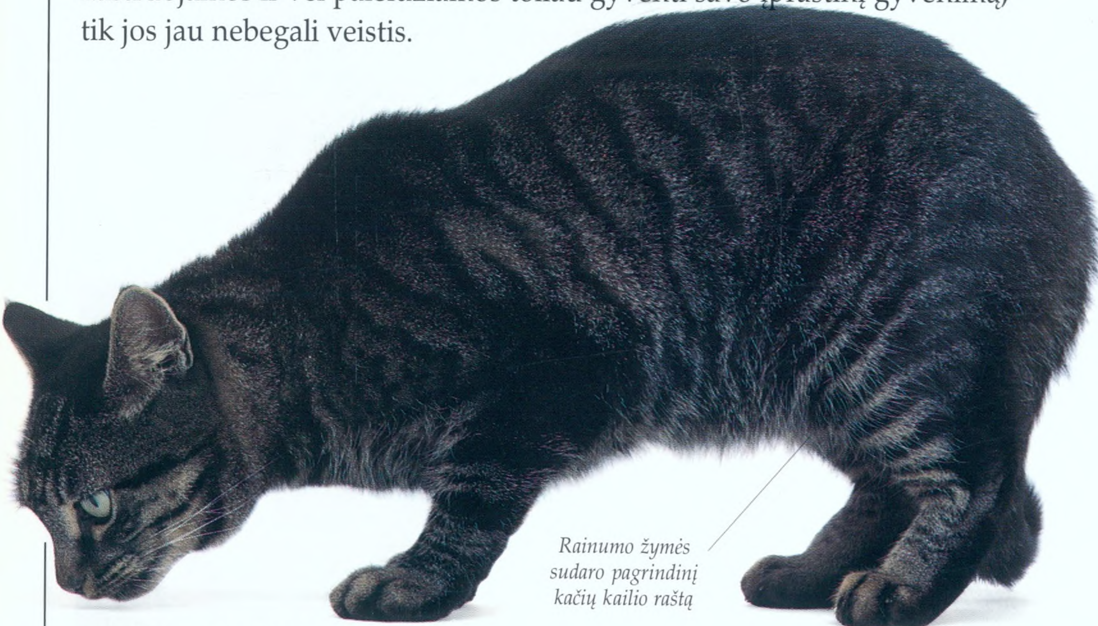
Gyvenimas gatvėje

VISUOSE MIESTUOSE VERDA PASLAPTINGAS gyvūnų pasaulio gyvenimas, kur greta sėkmingai gyvuoja ir medžiotojai, ir medžiojamieji. Miestų gatvėse ir kanalizacijoje, restoranų šiukšliadėžėse katės medžioja karvelius, žiurkes, peles bei tarakonus. Nekyla jokių abejonių dėl to, kad kai kurios katės jaučiasi tokios pat laimingos bastydamosi naktį po gatves ir ieškodamos išmestų žuvies likučių arba gyvos, nutekamuose vamzdžiuose šmirinėjančios pelės, kaip ir tupėdamos prie židinio ir švelniai glostomos žmogaus rankos. Mieste gyvenančios katės turi savąsias valdas. Jos sulenda į rūsius, glaudžiasi pašiūrėse ir sandėliuose, užlipa ant stogų. Benamiai patinai ženklina ir gina savo teritoriją tokiu pat būdu kaip ir namie laikomi bei laukinių kačių patinai. Patelės irgi turi savo teritoriją ir susiranda slaptą vietą, kur galėtų atsivesti jauniklius. Katės miestuose yra naudingos, nes aptvarko šiukšles ir naikina žiurkes bei peles. Anksčiau dauguma bendrovių ir sandėlių savo patalpose laikė šiam tikslui kates, bet dabar vietoj to naudojami nuodai. Miesto kačių gali privisti labai daug, kai jas šeria geraširdžiai žmonės, o tai sutrikdo betono džiunglių pusiausvyrą. Kai kuriuose miestuose katės gaudomos, kastruojamos ir vėl paleidžiamos toliau gyventi savo įprastinį gyvenimą, tik jos jau nebegali veistis.

KATĖS ANT ĮKAITUSIO SKARDINIO STOGO
Genamos savo klajokliškos prigimties, katės neretai įpranta laipioti stogais. Šioje teritorijoje joms netrukdo žmogus ir čia jos, matyt, kartais aptinka įdomių vietų. Ši žavi scena, sukurta prancūzų dailininko ir graverio Granvilio (Grandville, 1803–1847), vadinasi *Anglų katino širdies kančios*.

Kailis šiek tiek susivėlęs. Tai rodo, kad ši katė toli gražu ne geriausios būklės

Rainumo žymės sudaro pagrindinį kačių kailio raštą

RAINĖS TEMPERAMENTAS
Kad ir kaip keista, bet katės temperamentas priklauso nuo jos kailio spalvos ir žymių. Miestuose gyvenančios katės turi būti ramios prigimties. Miesto gyvenimui geriausiai tinka dėmėtų rainių ir juodai baltų kačių temperamentas.

GATVIŲ PEŠTUKĖS
JAV galbūt yra net 58 milijonai kačių, o Didžiojoje Britanijoje – daugiau kaip 4 milijonai. Sunku pasakyti, kuo skiriasi katės, gyvenančios su žmonėmis ir naktį išeinančios į gatvę, nuo kačių, kurios visą laiką gyvena kaip laukiniai gyvūnai ir visai nebendrauja su žmonėmis. Gatvių katės paprastai labai baikščios ir nevalyvos. Artinantis žmogui, jos bėga šalin. Nuo dažnų peštynių jų ausys neretai būna apdraskytos, o kūnas žaizdotas.

Ausis buvo apdraskyta ir paženklinta randais per ne vienas peštynes

Akis galėjo būti sužalota per peštynes arba pažeista dėl prastos mitybos

TOMAS, DIKAS AR HARIS?
Rujojanti katė (p. 24–25) gali poruotis su keliais katinais iš eilės. Todėl būna keli tos pačios vados kačiukų tėvai ir kartais visi kačiukai būna skirtingi, kaip ir šioje iliustracijoje. Vienos katės vadoje buvo visiškai skirtingi neveisliniai kačiukai ir vienas puikus Siamo kačiukas.

Sulaukėjusios katės

Sulaukėjusiais vadinami tokie naminiai gyvūnai, kurių nebeprižiūri žmogus ir kurie išėjo gyventi ir veistis gamtoje. Kai kurios benamės miestų katės sulaukėjo. Sulaukėjusių kačių dažnai randama salose, kur jas paliko jūrininkai, o dabar ten gyvena mažai žmonių. Šios katės padaro daug žalos gamtai.

TIK PER PLAUKĄ
Benamės ir sulaukėjusios katės mažai kuo skiriasi. Kai kurie žmonės teigia, kad tai vienas ir tas pats. Kai kurios benamės katės puikiai apsieina be žmonių globos, bet dauguma jų vis dėlto netiesiogiai priklauso nuo žmogaus.

KATASTROFA
Ši paryžiečių grupė protestuoja prieš pasiūlymą išnaikinti valkataujančias Paryžiaus kates. Protestuotojai įsitikinę, kad toks žingsnis būtų tikra nelaimė ir sutrikdytų natūralią ekologinę pusiausvyrą ne tik Paryžiuje, bet ilgainiui ir visoje Prancūzijoje.

Kačiukai ir šuniukai buvo dažnai vaizduojami Viktorijos laikų atvirukuose

Kačių priežiūra

KIEKVIENA KATĖ – TAI ASMENYBĖ su savomis reikmėmis. Patenkinta, ramiai prie židinio tupinti katė sutemus virsta vienišu medžiotoju, nes prijaukintos katės savo prigimtimi visada lieka laukinės. Jei įmanoma, katę reikėtų išleisti į lauką, kad ji galėtų ištirti ir nustatyti savo teritoriją bei paėsti žolės, kuri padeda virškinimui. Durų landa suteikia katėms laisvę ir jos neįkyri šeimininkui, tačiau gali apsilankyti ir nepageidaujama benamė katė. Dauguma žmonių bevelija iškastruoti savo katę, jei neketina panaudoti jos veisimui. Jūsų veterinarijos gydytojas pasakys, koks amžius tam tinkamiausias. Patartina paskiepyti savo augintinę nuo kačių enterito ir kačių gripo – abi šios ligos gali būti pražūtingos. Maži kačiukai labai mieli, bet prieš įsigydami, turite atminti, kad katė gyvena daugiau kaip 20 metų ir visą tą laiką ja reikės nuolat rūpintis ir skirti jai dėmesį – bet atpildas už tai bus didžiulis.

KAILIO PRIEŽIŪRA
Visas kates, ypač ilgaplaukes, reikia nuolat šukuoti. Nešukuota katė laižydama kailį prisiris daug plaukų. Kaupdamiesi skrandyje, jie sudaro plaukų gumulėlį, kuris gali katę susargdinti.

NAGAMS PAGALĄSTI
Kiekvienai katei reikia išsivalyti nagus ir pasirąžyti (p. 26–27). Tam puikiai tinka pliauska, senas kilimėlis arba medinis stulpelis.

Indas vandeniui

Indas ėdalui

KATĖS MENIU
Katės yra mėsėdės, tad kasdien turi gauti mėsos arba žuvies. Kieti kačių sausainėliai taip pat gerai tinka, nes padeda išlaikyti dantis ir dantenas švariais ir sveikais. Jei katė šeriama sausu maistu, visada pastatykite dubenėlį su vandeniu. Nors katės mėgsta pieną, nuo jo neretai sutrinka skrandis.

Semtuvas

Žvyras arba parduodami pakratai katėms

Pakratų lovelis

PATOGI VIETELĖ
Katė – teritorinis gyvūnas ir jai reikia pastovios miegojimo vietos. Tačiau ji neretai įsitaiso patogiausiame krėsle arba lovoje. Taip yra matyt ne dėl to, kad šios vietos itin patogios, bet veikiau dėl to, kad jų kvapas teikia pasitikėjimo.

KAPSTYMASIS
Beveik visas kates galima išmokyti naudotis loveliu. Katė kruopščiai užžeria savo išmatas pakratais, tačiau bent kartą per dieną lovelį reikia išvalyti ir pakeisti pakratus.

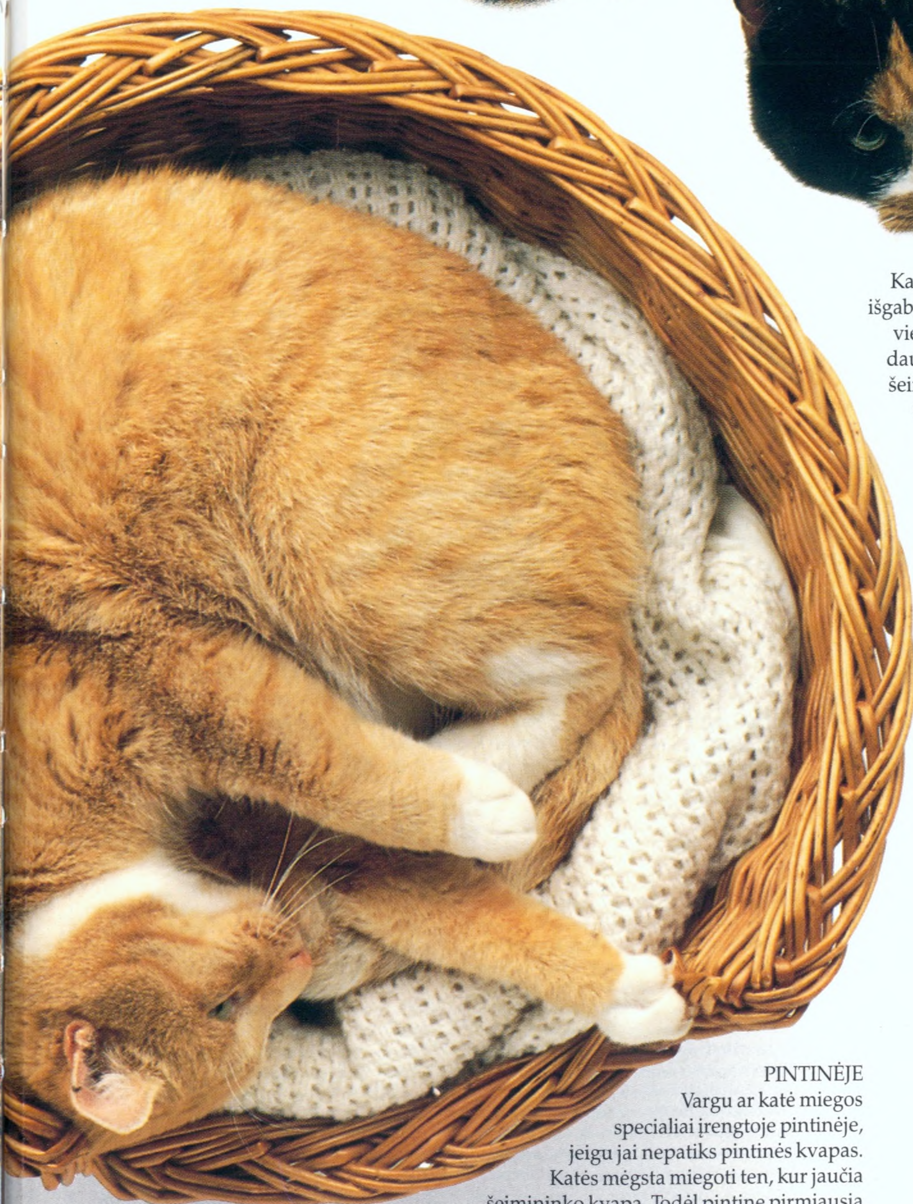
ŽAIDIMŲ METAS

Katėms patinka žaisti – žaidimas joms tarsi mankšta. Jų dėmesį patraukia net ir suglamžyto popieriaus rutulėlis. Negalima prie žaislų rišti virvės, nes gali apsivynioti aplink gyvūnėlio kūną arba suveržti jo kaklą

SU APYKAKLE

Daug kas mano, kad katė neturėtų dėvėti apykaklės, nes ši gali užsikabinti už medžio šakelės. Tačiau jei apykaklė yra iš tamprios juostelės, patekusi į bėdą katė nesunkiai išsivaduos. Dideliuose miestuose patartina prisegti prie apykaklės atpažinimo ženklelį.

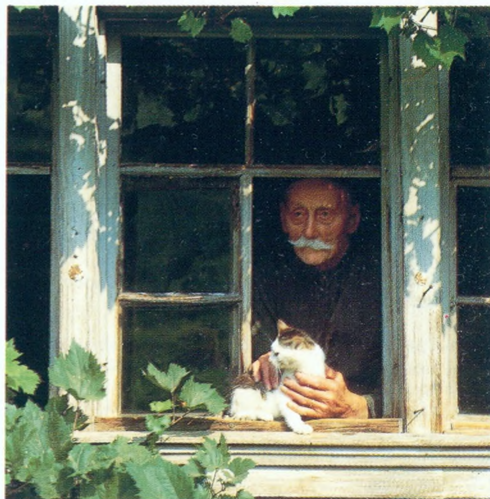
KELYJE

Katės nemėgsta, kai jas išgabena iš jų gyvenamosios vietos. Jos be galo budrios ir dauguma kačių jaučia, kada jų šeimininkai ruošiasi atostogauti. Geriau yra palikti katę namie ir paprašyti, kad kas nors ateitų ją pašerti. Jeigu neįmanoma katės palikti namie, arba jeigu kasmet reikia lankytis pas veterinarijos gydytoją, naudojamas saugus kelioninis krepšys. Į jį reikia įdėti katės mėgiamą paklotą. Krepšį reikėtų parodyti katei dar prieš būsimą kelionę, kad ji su juo apsiprastų.

Priekinės grotelės saugiai uždaromos

PINTINĖJE

Vargu ar katė miegos specialiai įrengtoje pintinėje, jeigu jai nepatiks pintinės kvapas. Katės mėgsta miegoti ten, kur jaučia šeimininko kvapą. Todėl pintinę pirmiausia reikia iškloti laikraščiais, kad nebūtų skersvėjo, ir uždengti juos „patikimu paklotu" – senu megztiniu arba kitokiu drabužiu. Visas vietas, kuriose miega katė, reikia nuolat purkšti arba plauti naminiams gyvūnams nekenksmingu insekticidu, kad neįsiveistų blusų.

TAU REIKIA TIK MEILĖS

Katei reikia ne vien švaraus maisto ir šiltos vietos miegoti, bet ir švelnumo. Už tai ji atsidėkos savo šeimininkui meile. Žinoma, kad namie laikoma katė teigiamai veikia žmones, ypač vienišus ir pagyvenusius. Katė tampa artimu draugu; ją glostant, atlėgsta nerimas ir įtampa.

Rodyklė

Padėka

„Dorling Kindersley" leidykla norėtų padėkoti:

Trevor Smith ir Trevor Smith's Animal World darbuotojams.
Jim Clubb iš Clubb–Chipperfield.
Nicki Barrass iš A I Animals.
Terry Moore iš Cat Survival Trust.
British Museum and Natural History Museum darbuotojams už pagalbą.
Jacquie Gulliver ir Lynne Williams už darbą knygos parengimo pradžioje.
Christian Sévigny ir Liz Sephton už pagalbą apipavidalinant.
Claire Gillard ir Céline Carez už redakcinę pagalbą.

Iliustracijų šaltiniai

v=viršuje; a=apačioje; c=centre; d=dešinėje; k=kairėje

Animals Unlimited: 53a; Ardea: R. Beames 40c; K. Fink 40vd; Bridgeman Art Library: galinis viršelis ak aukščiau, 28vc, 62vk; Bibliothèque Nationale, Paris 28va; Chadwick Gallery, Warwicks 52c; National Gallery, London 30vk detalė; National Gallery of Scotland 54ak; Victorija *and* Albert Museum, London 20vk; Trustees of the British Museum maloniai leidus: 6vd, 22ak, 31vd; In the Collection of the Duke of Buccleuch *and* Queensberry KT: 16cd detalė; Jean Loup Charmet: 7vd; Bruce Coleman Ltd: 57vd; Jen *and* Des Bartlett 13c, 23ak, 25c, 28c; Jane Burton 16ca; Jane Burton *and* Kim Taylor 16 ck; Eric Creighton 26ck; Gerald Cubitt 39ad, 43a; G. D. Plage 24ck; Hans Reinhard 12c, 16vk, 24ak, 37vc, 42–43; Norman Tomalin 45ak; Konrad Wothe 22ad; Rod Williams 11c, 33ca; Gunter Ziesler 42c, 43vk; E. T. Archive: 24vd, 62ad, © Sheila Roberts 1971, 63 vc; Mary Evans Picture Library: 10ck, 19v, 27cd, 49vk, vd, 58ad; Werner Forman Archive: 33a, 35vd; Freer Gallery of Art, Washington: 21vk detalė, Acc, No, 04.357; Robert Harding Picture Library: 49ak; Marc Henrie: 50ck; „Mr *and* Mrs Clark *and* Percy" 1970–1, © David Hockney/photo Tate Gallery: 54vk; Michael Holford: priekinis viršelis vd ir vk žemiau, 31vk, c, 35a, 37c, 47vd, 47ad, 48ck; Hulton–Deutsch Collection: 30a; Hutchison Library: 34c; Image Bank: 54ck; Images Colour Library: 47ak, 48vk, 58vk; Kobal Collection: 11ck, 22v, 49cd; M. R. Long: 9c; LYNX: 36vd; Mansell Collection: 13ak; Metropolitan Museum of Art: 57a; Museum of American Folk Art: 52 v; National Gallery of Art, Washington: 55vd (Edgar William ir Bernice Chrysler Garbisch dovana); Natural History Museum: 8vk, ak, 12ak, 13vk, ad, 33c, 35c, 36cd, 37c, 38c; Natural History Photographic Agency: Agence Nature 18ak; Anthony Bannister 42a; Nigel Dennis 45vk; Patrick Fagot 19c; Peter Johnson 14ck, 45ck; Stephen Krasman 16vd; Gérard Lacz 12vk, 58vd, 59ak; Northampton Historical Society, Mass.: 15vc; Oxford Scientific Films: 37vk, 39vk; Roy Coombes 27c; Sean Morris 41a; Richard Packwood 12ca; Kjell Sandved 59ad; Bernard Schellhammer 53cd; Quadrant Picture Library: 42ca; The Savoy maloniai leidus: 51cd; Scala: Palazzo Medici Riccardi, Florence 32ak detalė; Museo Nationale, Napoli 46vk; National Museum, Athens 47vk; Spectrum Colour Library: 8ad; Frank Spooner Pictures: 61ad; Survival Anglia; Dieter *and* Mary Plage 32vk; Alan Root 27vd; Maurice Tibbles 14vd; Amoret Tanner: 28vd; Victorija *and* Albert Museum Picture Library: 43vd detalė; Zefa: 16cv; E. *and* P. Bauer 23ak, 38ak; M. N. Boulton 11ak; Bramaz 63ad; G. Dimijian 21cd; D. Kessel 35vk; Lummerc 20ad; Orion 19ca

Iliustracijų autorius: Dan Wright

KATĖS

Ši savita ir įspūdinga knyga – tai naujas žvilgsnis į nepaprastą laukinių ir naminių kačių gyvenimą.

Ji iliustruota puikiomis spalvotomis didžiųjų ir mažųjų kačių bei kates vaizduojančių meno kūrinių ir senovės dirbinių fotografijomis.

PAMATYSITE

plaukiantį jaguarą • katę, galinčią pralenkti automobilį • garbanotą katę • leopardą, praradusį savo dėmes • egiptiečių garbintą katę • kuokštais apaugusias karakalo ausis • prie grobio sėlinančią juodąją panterą

SUŽINOSITE

kam katėms reikalingi ūsai • kodėl katės murkia • kaip Meno katės prarado uodegą • kodėl katės liežuvis šiurkštus • kodėl liūtas turi karčius • kodėl tigras dryžuotas

IŠSIAIŠKINSITE

kaip katės bendrauja tarpusavyje • kodėl katės žaidžia su grobiu • kodėl katės ėda žolę • kaip ir kodėl katinas žymi savo teritoriją • kaip katės randa kelią namo • kodėl juoda katė buvo ir persekiojama, ir lepinama

ir daug daug kitų įdomybių

A DORLING KINDERSLEY BOOK

ISBN 9986-02-474-9

